

INFORME

[REPRESSIÓ] I GÈNERE

**Resistències i aportacions
a la lluita anti-repressiva
des dels feminismes**

INFORME

[REPRESSIÓ] I GÈNERE

**Resistències i aportacions
a la lluita anti-repressiva
des dels feminismes**

[] DEFENDER
A QUIEN DEFIENDE

Esta investigación está sujeta a la licencia Reconocimiento 4.0 Internacional de Creative Commons.

Para ver una copia de esta licencia, visite <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Defender a quien Defiende som una plataforma formada per persones defensores de drets humans, periodistes, expertes legals, instituts universitaris i organitzacions del tercer sector que, davant l'actual context de criminalització i repressió de la protesta social ens hem organitzat per a crear conjuntament un sistema de alerta, resposta i suport davant els casos de violacions de drets humans a l'Estat espanyol. Un sistema basat en la generació de recursos que reforcin les accions i la coordinació de les persones i col·lectius que treballen contra els abusos, per augmentar l'incidència política, social i jurídica en la protecció efectiva dels drets civils i polítics i fomentant la seguretat humana.

Aquest informe ha estat coordinat per:

Coordinació general: Thais Bonilla Martínez
Coordinació de contingut i presentació: Laura Medina Ferreras

En el marc de la plataforma:

Disseny i maquetació: Muntsa Busquets

**«Els carrers estaran sempre plens
de les nostres resistències.»**

Encarna Bodelón González
Profa. Filosofia del dret Grup Antígona. UAB

Índex

Pròleg	7
Encarna Bodelón González Profa. Filosofia del dret. Grup Antígona. UAB	
Presentació	11
Introducció	15
Cati Canyelles i Gamundí Àrea de gènere d'Irídia	
Capítol 1	
Repressió de la dissidència política des d'una perspectiva de gènere	17
Clara Camps Calvet Àrea de dret de reunió i manifestació d'Irídia	
Capítol 2	
La repressió de la protesta social des de la perspectiva psicosocial. Impactes i resistències	41
Impactes psicosocials de la repressió de la protesta social	43
Estel·la Salabarnada i Clara Alsius Àrea psicosocial d'Irídia	
Respostes col·lectives d'afrontament davant la repressió	51
U(o)rdint Col·lectiu d'acompanyament psicosocial	
Capítol 3	
Repressió, gènere i feminismes	63
María Palomares Arenas Calala-Fondo de Mujeres Marta Mato i Ariana S. Cota Stop Represión Granada	
Annex	
Recull de casos de Repressió a Moviments Feministes / Moviment de Dones de Stop Represión Granada	89

Pròleg

Encarna Bodelón González

Profa. Filosofia del dret. Grup Antígona. UAB.
(6 de novembre de 2017)

Les històries dels feminismes són les històries de les lluites contra les opressions patriarcal. Molt sovint s'ha posat l'accent en les accions feministes, en els seus programes vindicats, en les seves estratègies d'organització, de construcció de llibertat i de fites aconseguides. Però sembla que hi ha una peça que sovint no està tan present: la lluita contra els patriarcats ha estat també la història de múltiples repressions, repressions individuals, col·lectives, exercides pels Estats, exercies pels individus. Parlar de les respostes punitives, sancionadores, repressives dels Estats semblaria endinsar-se en un territori que no és el territori de llibertat que volem crear les dones. Els moviments feministes han fugit dels discursos de l'heroïcitat, de les imatges de victimisme. Tot això sembla molt lluny del que volem, de la construcció quotidiana dels drets, de l'empoderament de les dones, del discurs de les petites valenties.

I llavors per què parlar de repressió, de les repressions que pateix el moviment feminista, les dones en diferents àmbits i moviments socials? Les resistències són nusos del que podem aprendre i l'altra cara de les repressions són les resistències. Les resistències feministes enfront de les repressions s'articulen en clau de gènere. Aquest magnífic informe i els seus articles ens ajuden a entendre dos elements essencials: primer, què pot aportar la perspectiva de gènere per entendre el funcionament contemporani de la repressió; segon, quines resistències, patiments específics, reaccions, generen en les dones els diversos mecanismes de repressió.

La lluita contra els patriarcats ha estat també la història de múltiples repressions, repressions individuals, col·lectives, exercides pels Estats, exercies pels individus.

Les repressions actuals s'estan articulant en els marcs dels Estats neoliberals, del gir punitiu que des de fa anys va destruir el model penal de l'Estat social i ha creat un marc de vulneracions de dret, d'espais sense drets, de territoris d'excepcionalitats, de colonització per part dels mercats de la repressió, de l'estigmatització de la dissidència social. Mecanismes tots els que han estat molt ben caracteritzats en el marc d'Estats autoritaris neoliberals. Ara bé, aquests mecanismes tenen una lectura en clau de gènere, el neoliberalisme no es pot llegir sense entendre el que implica per la vida de les dones, les noves polítiques securitàries i d'excepcionalitats tenen nombroses implicacions de gènere (Pitch, 2006). En el cas de l'Estat espanyol, un molt bon exemple que il·lustraria els efectes de la repressió en perspectiva de gènere és el cas de l'anomenada Llei Mordassa, la *Ley Orgánica 4/2015, de 30 de marzo, de protección de la seguridad ciudadana*. És una llei ancorada en un concepte arcaic de seguretat ciutadana, vinculada a la repressió de conductes suposadament indesitjables, que oblida les veritables vulneracions de drets de la ciutadania. Una llei en què les dones que exerceixen treball sexual poden arribar a ser multades per l'exercici d'aquesta activitat, una llei que dona continuïtat a la repressió que han patit les prostitutes en moltes de les nostres ciutats des de l'aparició de les suposades ordenances de civisme.

El cas de la repressió contra les dones que exerceixen treball sexual és un bon exemple de com de vegades alguns sectors del moviment feminista no han volgut denunciar amb contundència certes formes de repressió patida per algunes companyes, però és també un exemple de com en mig d'una forma de repressió policial, administrativa, econòmica, moltes dones resisteixen, s'organitzen i es desenvolupen aliances feministes.

I quines són les nostres eines contra la repressió? Crec que la principal és desmuntar el discurs de la violència, els discursos que ens fan entendre el món amb binarismes sexuals i d'altres tipus, els discursos que neguen la possibilitat de construir nous drets en espais en els quals anteriorment només hi havia la indefensió.

En aquestes setmanes hem viscut moments de gravíssima repressió social a Catalunya i hem vist com aquesta repressió torna a estar tenyida de gènere: estructures masclistes militars-policials que s'apliquen contra l'aparició de nous espais de drets, formes de vulneracions de drets contra les dones marcades per la violència sexual. La sexualització de la repressió sembla tan antiga com el patriarcat mateix, però també és cert que en el nostre país això té un context marcat per un marc jurídic que tot just ara comença a condemnar les violències masclistes, per una història que encara no ha condemnat les

violències sexuals durant el franquisme, per una estructura penal colonitzada pels funcionaments masclistes. Hi ha hagut un lema molt cantant en aquestes setmanes: «Els carrers seran sempre nostres». Crec que les dones podríem afegir, «Els carrers estaran sempre plens de les nostres resistències».

Aquest informe ens ajudarà a totes a comprendre una part essencial de la lluita feminista, com s'articula la repressió i com la podem guanyar amb eines feministes, amb les eines que han acompanyat situacions com les des de les fortíssimes repressions que van patir les dones sufragistes, les dones anarquistes, les dones negres, les dones indígenes, les dones gitanes, les dones lesbianes, les dones discapacitades, les dones que s'aixequen contra salaris injustos per feines interminables, les dones...

Aquest informe ens ajudarà a totes a comprendre una part essencial de la lluita feminista, com s'articula la repressió i com la podem guanyar amb eines feministes.

Pitch, T. (2006). Sentirse sicure, sintirsi sicuri. Roma: Carocci.

Presentació

Aquest informe té per finalitat aproximar-se a la relació entre la repressió i el gènere. Sorgeix de la necessitat de mirar la repressió amb perspectiva de gènere, la qual cosa ha estat possible gràcies al treball multidisciplinari facilitat per la plataforma Defender a quien Defiende (Defensar a qui Defensa), així com entitats que treballen en la defensa dels drets humans i de la noviolència tals com Irídia i Novact. Així mateix, ha comptat amb la participació ineludible de membres del col·lectiu d'acompanyament psicosocial U(o)rdint, de l'àmbit antirepressiu, Stop Represión Granada i, també, de la fundació Calala-Fondo de Mujeres.

L'informe gira al voltant de tres eixos fonamentals. En primer lloc, es presta atenció a la utilitat de l'òptica feminista per comprendre el fenomen de la repressió exercida per l'Estat. En segon lloc, atén als impactes psicosocials i a la importància de posar en el centre les cures en tant que mecanisme de reparació i acompanyament impulsat des de la visió feminista. I, en últim lloc, se centra en l'impacte de la repressió estatal respecte les dones i els moviments feministes.

El primer article, titulat *Repressió de la dissidència política des d'una perspectiva de gènere*, ha estat elaborat per Clara Camps Calvet, membre de l'Àrea dret de reunió i manifestació d'Irídia. En aquest capítol s'explica com el poder punitiu i el poder patriarcal es cohesionen per tal de mantenir l'ordre social imperant. Ambdós poders persegueixen el control, l'ordre i la subordinació: el primer, dels homes, que a la vegada garanteix el sotmetiment al rol assignat a les dones. Després, es tracta la utilitat de l'anàlisi feminista del sistema punitiu per comprendre com actua envers les dones, sinó també envers altres col·lectius que no encaixen en l'heteronormativitat. Així mateix, s'assumeix la importància d'incorporar la perspectiva interseccional en aquesta anàlisi. D'altra banda, es constata com l'aprofundiment en les polítiques neoliberals, les quals han afectat l'àmbit social i econòmic (augment de la desigualtat, precarització...), han estat acompanyades de l'ampliació i el reforçament de l'aparell repressiu,

entès com una «virilització» de l'Estat. En aquest context, el deteriorament dels sistemes de cures propis de l'Estat social han afectat molt especialment a les dones, donat que ha suposat l'aprofundiment en l'assignació del rol en l'àmbit privat –família i llar– propi de la societat heteropatriarcal. També s'analitza en aquest capítol les particularitats de la repressió envers les dones, prenent com a fil conductor l'anomenada «repressió sexuada» del franquisme, que pot ser d'utilitat per analitzar les formes de repressió actuals. Finalment, aquest capítol posa en relleu com el moviment feminista ha estat capaç de generar un discurs capaç d'influenciar en les estratègies antirepressives, donant importància a les cures, així com de donar visibilitat a altres subjectes considerats subalterns en les societats actuals.

El segon article, *Impactes psicossocials de la repressió de la protesta*, està dividit en dues parts. La primera part, que ha estat elaborada per l'Estel·la Salabarnada i la Clara Alsius, ambdues membres de l'Àrea psicossocial d'Irídia, aborda els impactes psicossocials (individuals i col·lectius) de la repressió, prenent com a referència la psicologia de l'alliberació, la qual compren l'individu en interacció amb la societat de la qual forma part. Entén la relació individu-societat com a una relació que no és estàtica i que, per tant, té en compte el context polític, econòmic i social.

En la segona part de l'article, elaborada per les integrants del Col·lectiu U(o)rdint, s'analitza el treball que duen a terme els col·lectius d'acompanyament psicossocial. D'aquesta anàlisi pren especial rellevància la importància de la cura i d'assumir i reconèixer els límits, les pors, allò que ens fa vulnerables, d'aquí la importància dels espais de suport mutu. Aquest acompanyament ha adoptat diferents formes: des dels tallers com a espais de cura atenen a la dimensió i col·lectiva de la persona, passant pels dispositius psicojurídics fins a les campanyes antirepressives i grups de suport, així com les xarxes de familiars de detingudes. A més a més, aquests article ha comptat amb els testimonis de persones que estan vinculades a grups de suport amb perspectiva feminista.

El tercer article, *Repressió, gènere i feminismes*, ha estat elaborat per María Palomares Arenas, directora de Calala-Fondo de Mujeres i Marta Mato i Ariana S. Cota, membres de Stop Represión Granada. En aquest capítol es duu a terme un repàs històric de les lluites del moviment feminista en l'Estat espanyol des de la dècada dels seixanta fins a l'actualitat. També es presenten d'altres actors –diferents de l'Estat– que també participen activament en la criminalització de l'activisme feminista (instàncies religioses, etc.) i que, en no poques ocasions, actuen com a grups de pressió per aconseguir una resposta estatal

restrictiva envers els drets de les dones. L'última part del capítol repassa, a través de dos casos, la repressió de l'Estat espanyol sobre les dones. No obstant això, es tracta un tercer cas que tot i ser una excepció als anteriors, permet comprendre la dimensió de l'aparell punitiu estatal: la repressió en forma de violència sexual sobre el cos d'un jove negre dels suburbis de França. Per últim, l'Annex mostra alguns dels casos de repressió a les activistes feministes en diferents llocs de l'Estat espanyol recopilats per Stop Represión Granada.

Introducció

Cati Canyelles i Gamundí

Àrea de gènere d'Irídia

El gènere és la construcció d'una relació jeràrquica entre posicions socials hegemòniques i subordinades. Aquesta relació desigual, que vincula allò masculí com a dominant i allò femení com a subordinat, es reflecteix de manera precisa en l'estructura estatal i es configura com una hegemonia. No obstant això, no totes les posicions de poder són habitades per homes ni els espais de subordinació per dones, sinó que una perspectiva interseccional ens mostra que aquest binari jeràrquic actua més enllà de la desigualtat de gènere i entrecreu eixos d'opressió com són el racisme, el classisme, el capacitisme, l'homofòbia o la transfòbia.

El sistema de gènere i la ideologia neoliberal dominant a l'Estat són dues estructures amb un caràcter mútuament constitutiu. Per una banda, ambdós mantenen i reforcen la jerarquia masculí/femení, atorgant el domini a valors associats tradicionalment a allò masculí, com són la individualitat, l'agressivitat, la competitivitat, la propietat privada o el control, constituint-se així els marcs d'intel·ligibilitat social de totes dues institucions. Per altra banda, ambdues tenen un funcionament similar pel que fa a la seva autoreproducció i al manteniment de la seva hegemonia: s'exerceix control per imposar un determinat ordre i s'activa la repressió davant les dissidències, per mínimes que siguin. Aquests mecanismes de control i repressió esdevenen pràctiques reguladores gràcies a les quals el poder punitiu i el gènere construeixen, precisament, allò que diuen regular.

Heus aquí la connexió entre el poder punitiu i el poder patriarcal: el sistema de gènere, per a instituir-se i reproduir-se, utilitza les eines d'un sistema repressor. A la vegada que l'Estat neoliberal és dissenyat amb un esquema patriarcal que tenyeix tots els seus àmbits d'actuació, des de les polítiques públiques fins al sistema penal.

Llavors, la repressió de l'Estat, en tant que patriarcal, impacta amb més força als subjectes que ja de per sí són vulnerabilitzats per les jerarquies de gènere. Malauradament, comptem amb l'exemple recent en el context de les càrregues policials als punts de votació del referèndum per l'autodeterminació de Catalunya del passat 1 d'octubre de 2017. Les forces de seguretat de l'Estat espanyol varen actuar no només amb una violència física desproporcionada cap a les persones que pretenien exercir el seu dret de vot sinó, també, amb l'ús, en algunes ocasions, de violència sexual i sexista sobre els cossos de les dones. Altra vegada el cos de la dona com a camp de batalla on significar el domini masculí.

Més enllà de l'impacte concret en subjectes subalternitzats pel sistema de gènere, en un informe que pretén posar de manifest la interrelació del gènere i el sistema penal, no es pot obviar la repressió que han sofert les lluites feministes en les darreres dècades. El sistema repressiu s'activa davant les reivindicacions que representen avenços tant pels drets de les dones –a partir de les lluites pel dret a l'avortament, la visibilitat lèsbica, la despenalització de l'adulteri, l'ús d'anticonceptius, entre d'altres– així com, també, contra les reivindicacions de totes aquelles persones que el sistema de gènere discrimina –dret al matrimoni homosexual, dret a l'adopció d'infants per part de parelles homosexuals, despatologització de la transexualitat, entre d'altres.

A més, en aquest informe també es volen destacar les aportacions que han suposat els moviments feministes a la feina de teixir respostes col·lectives d'afrontament davant la repressió. Cal visibilitzar la cultura feminista com un coneixement cabdal a l'hora de pensar en la violència de l'Estat contra els cossos que protesten. Els feminismes han senyalat la importància de posar els cossos vulnerables al centre i destacar la necessitat d'incorporar les cures i l'assumpció dels límits i les pròpies vulnerabilitats permetent, així, fer més sostenibles les nostres lluites.

Capítol 1

Repressió de la dissidència política des d'una perspectiva de gènere

Clara Camps Calvet

Àrea de dret de reunió i manifestació d'Irúdia

L'article que aquí es presenta explica com eines provinents de la teoria feminista poden ser d'important utilitat per entendre el fenomen de la repressió política i de la repressió de la protesta. L'article fa en primer lloc una anàlisi dels lligams que hi ha entre poder punitiu i poder patriarcal. En segon lloc, l'article es fa ressò de com una perspectiva d'anàlisi feminista és absolutament necessària per entendre la repressió política que pateixen i han patit les dones, i a la vegada es reconeix que una perspectiva interseccional també pot ser de molta utilitat per comprendre la repressió d'aquells subjectes que trenquen els patrons d'una societat heteronormativa. Tot i això, s'apunta que això últim és una anàlisi que s'ha de continuar treballant. En tercer lloc, l'article especifica com són les relacions entre sistema punitiu i poder patriarcal en temps de neoliberalisme, i explica com els tres elements són vasos comunicants. En quart lloc, l'article fa una primera aproximació a quines són les for-

mes de repressió que s'han utilitzat respecte a aquelles dones que han mostrat dissidències polítiques enfront del poder. La «repressió sexuada» apareix com un element central sobre el qual continuar investigant. En cinquè i últim lloc, l'article es fa ressò de com el moviment feminista ha estat clau per donar respostes antirepressives que siguin capaces de «cuidar-se de la por» i dels efectes psicològics de la repressió.

El poder punitiu com a element necessari per a la imposició del poder patriarcal

Com s'aferma el poder en una determinada societat és una qüestió complexa que ens remet a diverses respostes. De fet, el poder disposa d'una varietat d'estratègies per afermar-se i no sempre haurà de fer ús de la força i del sistema penal per aconseguir establir el seu domini. És, doncs, un ampli ventall d'estratègies el que explica com el poder s'aferma sense ser gaire qüestionat. Per posar-ne els principals exemples, els mitjans de comunicació o el sistema educatiu són els principals elements que permeten la transmissió d'uns valors dominants, que és clau que penetrin en la població; diversos mecanismes econòmics i les polítiques de benestar poden produir beneficis tangibles a la població i evitar que ningú posi en qüestió el discurs dominant; la sobreocupació de la població per garantir-se la supervivència econòmica concreta pot no deixar ni energia ni temps als ciutadans per qüestionar el règim polític; unes formes de vida imposades, com el consumisme, poden convertir l'individu en obediència. De fet, en les democràcies occidentals capitalistes, l'ús de la força per si sola és una estratègia que a l'Estat li suposa importants interrogants, ja que en pot suposar la deslegitimació política. Però això no treu que en moments de crisi i conflicte social i polític l'Estat es posi en marxa i faci ús, si ho necessita, de l'excepcionalitat, com s'ha demostrat en moments d'important conflicte social a casa nostra.

En tot cas, l'existència mateixa de l'aparell repressiu de l'Estat, amb l'amenaça simbòlica que suposa la seva presència, es presenta com a element fonamental per evitar que es posi en dubte el poder. I aquesta última constatació ens porta a reflexionar sobre les relacions que hi pot haver entre poder patriarcal i poder punitiu. De fet, la criminologia crítica i feminista ha fet evident que el poder patriarcal i el poder punitiu han anat de la mà, protegint-se i mantenint-se mútuament. El poder patriarcal és l'encarregat de garantir la

subordinació i el control de les dones i d'aquelles persones que queden fora del model heteronormatiu, i així apareixen les institucions de tancament per a les dones com són la família o el matrimoni (Restrepo & Francés, 2016), en les quals s'adquireixen les idees de control i pecat (Juliano, 2011). El poder punitiu, per la seva banda, s'encarrega d'exercir una important funció simbòlica, perquè la vigilància i la coerció sobre els homes pugui implicar el control sobre les dones. Seguint Zaffaroni (2009), la discriminació i el sotmetiment de les dones al patriarcat és tan indispensable com el mateix poder punitiu. El poder punitiu, en vigilar els «controladors de les dones», assegura que els homes no deixin d'exercir el seu rol dominant i, per tant, comprova que pares, marits o germans compleixin la seva funció correctora (Juliano, 2011). Si aquest rol dominant perdés força, podria fallar la jerarquització que assegura que les dones també transmetin culturalment, en el si de la família, aquells valors que legitimen el poder punitiu. La imposició d'aquestes idees queda en mans d'un ordre patriarcal que, entretingut en el domini de les dones i fent que sigui possible la imposició d'un model heteronormatiu, es deixa dominar per l'amenaça d'un control punitiu que té el poder del càstig i la pena. Així, doncs, si les posicions de poder microsocials poden funcionar és perquè hi ha estructures més àmplies que permeten que, en última instància, el control de les dones, i també d'aquelles persones que s'escapen del model heteronormatiu, sigui possible. En aquest sentit, un mercat laboral jeràrquic on es practica l'exploatació i una falta de polítiques que treballin per la igualtat de gènere en l'àmbit laboral i reproductiu també són elements explicatius de com a nivell micro es produeixen relacions de domini. L'existència del poder punitiu i la seva constant amenaça són elements centrals per comprendre com les relacions de poder patriarcal s'imposen en la quotidianitat.

La necessitat d'una perspectiva feminista per comprendre la repressió de la dissidència política

Comprendre de forma rigorosa com actua el sistema punitiu respecte als moviments socials i les seves protestes implica inevitablement superar la idea que, quan l'Estat actua –mitjançant la policia, el sistema judicial o executant una sanció–, ho fa complint una legislació vigent que té una sola lectura. Per entendre en profunditat com actua el sistema punitiu, es fa del tot necessari

despullar les lleis i les institucions dedicades a la vigilància, al control o a l'execució de penes dels seus vels ideològics i de les seves aparences jurídiques. Es fa necessari, doncs, descriure quines són les relacions reals entre sistema punitiu i estructura social. És aquesta mirada la que ens permet trencar el vincle, quasi naturalitzat, entre delictes i pena per explicar per què una conducta determinada és considerada delictes o per què una pena determinada s'imposa enfront d'un acte considerat delictes. De fet, es pot afirmar que a cada moment històric, a cada realitat política i a cada sistema de producció, els corresponen unes pràctiques i uns dispositius punitius concrets. Per tant, què és delictes i quines són les penes són decisions polítiques que no estan lliures de determinants socials, polítics, culturals i econòmics. Una perspectiva marxista d'anàlisi aporta elements per comprendre com els interessos de classe interaccionen amb el sistema punitiu, de la mateixa manera que una lectura foucaultiana ofereix eines per comprendre com els processos de racionalització, de disciplinarització i de burocratització, que implica la societat moderna, són determinants per comprendre el funcionament i l'actuació del sistema penal.

Conceptualitzar, identificar i descodificar aquestes relacions ens ajuda a comprendre com i quan actua el sistema punitiu, a la vegada que ens ha de permetre fer aflorar com actua enfront d'aquelles persones que plantegen interrogants, transgressions i dissidències a les normes establertes. Entendre, doncs, com actua el sistema punitiu enfront de la protesta, ens permet obrir interrogants sobre quins són els mecanismes que utilitza el poder per perpetuar-se, mantenir-se o imposar-se. Tot i aquestes constatacions, si volem fer una anàlisi del sistema punitiu acurat, complet i rigorós, és necessari fer ús d'aquelles eines teòriques que ofereix el feminisme. L'accés a les «ulleres liles» és la que ha de permetre endinsar-nos en una xarxa conceptual que amplii el nostre coneixement, davant de la insidiosa barreja de complexitat i senzillesa que sembla tenir el sistema patriarcal per adaptar-se als diferents moments socials i històrics. La lògica de l'anàlisi feminista ens ha de permetre, quan analitzem el sistema punitiu, explicar i veure si hi ha lligams entre la reproducció del sistema patriarcal i les actuacions que fa el sistema punitiu, i són precisament aquestes mateixes eines les que ens obren una perspectiva d'anàlisi per comprendre si el sistema punitiu actua de manera diferent en funció del sexe, el gènere o l'orientació sexual en els contextos de protesta i enfront dels moviments socials. Així mateix, serà aquesta mateixa lògica la que ens ha de fer possible descobrir quin és el caràcter i les intencions que tenen les actuacions policials i judicials enfront del moviment feminista i el moviment LGBTI. Una perspectiva interseccional ens donarà encara més eines per comprendre

el fenomen repressiu enfront de determinats moviments socials i de determinades persones. És aquesta teoria la que ens dóna elements per examinar com diverses variables –el gènere, la classe social, l'orientació sexual, l'edat, la nacionalitat, la malaltia i altres eixos– interaccionen en múltiples i diversos nivells. Aquesta perspectiva ens suggereix que les conceptualitzacions clàssiques d'opressió en la societat, com són el racisme, el sexisme, el classisme, l'homofòbia, la transfòbia, el capacitisme, no actuen de manera independent, sinó que ho fan de manera interrelacionada, cosa que reflecteix un sistema d'opressió en què es representen múltiples formes de discriminació. Aquesta lògica d'anàlisi és clau per entendre com actua el sistema punitiu en funció de les diferents identitats de les persones que protesten, i per evidenciar si el sistema punitiu hi col·labora o, per contra, permet reduir i revertir formes d'opressió que s'expressen en diferents àmbits de la nostra societat.

El feminisme, més enllà de ser una excel·lent perspectiva d'anàlisi, com he apuntat anteriorment, ens permet plantejar quins són aquells canvis socials i estructurals, i també individuals, necessaris per aconseguir viure vides dignes de ser viscudes. És, doncs, una perspectiva d'anàlisi, però sobretot una pràctica que ens permet passar comptes enfront d'unes formes de viure que intenten imposar una tradició, una educació i una socialització tenyides de patriarcat en espais públics i privats, unes formes patriarcals que també tenyeixen aspectes més estructurals, com són la política pública o sistemes estructurals tan importants, com el sistema penal. Una lògica d'anàlisi feminista obre les portes a la possibilitat de repensar com fer front a les actuacions del sistema penal, i també ens obre grans interrogants sobre com poden conviure feminisme i sistema penal i, per tant, sobre quin paper poden tenir els dispositius de control social i càstig enfront de qüestions que afecten directament les dones o el col·lectiu LGTBI. Des d'una perspectiva crítica, en la qual s'emmarca aquest article, és ben conegut que el poder punitiu opera de forma selectiva en funció dels estereotips construïts socialment i es reparteix segons la vulnerabilitat. El procés de criminalització respon, doncs, a estereotips que es construeixen en relació amb imatges negatives carregades de prejudicis, que contribueixen al sosteniment cultural de les discriminacions (Juliano, 2011). De fet, el desenvolupament de mesures d'excepcionalitat a què recorre el sistema penal de vegades només són possibles gràcies a processos de retolació i estigmatització, propulsats per

El feminisme ens permet plantejar quins són aquells canvis necessaris per aconseguir viure vides dignes de ser viscudes.

aparells com els mitjans de comunicació. Per tant, la necessitat de construcció d'un enemic només s'explica com la reacció defensiva per poder reprimir les persones que atempten contra els interessos del poder, que n'impugnen les condicions que en permeten la permanència o bé que afecten elements particularment sensibles de la imatge que la societat s'ha construït de si mateixa. Així, doncs, des del feminisme i des de tots aquells moviments que plantegen la lluita contra un procés de discriminació, és difícil trobar l'encaix amb un dels instruments, que en últim instància, col·labora a la discriminació d'aquells col·lectius que ja són discriminats en les nostres societats. Les reivindicacions i la lluita dels col·lectius que planten cara a la discriminació, de fet, passa en moltes ocasions per denunciar el descontrol i l'arbitrarietat que el poder punitiu pot arribar a imposar quan es justifica per estigmes i estereotips que funcionen socialment. Segurament, pensar en un poder punitiu que estigués del costat del més dèbil requeriria pensar en tot un nou sistema social just que, precisament, no necessités aquest poder per perpetuar els diversos sistemes d'opressió que ja apuntava en presentar la perspectiva interseccional.

La «virilització» de l'Estat en temps de crisi econòmica neoliberal

Les connexions entre poder punitiu i poder patriarcal explicades en el primer apartat també s'han d'analitzar de manera contextualitzada. Per tant, endinsar-nos en la realitat política, social i econòmica d'una societat concreta en un moment històric determinat ens ha de permetre entendre tota la política pública que l'Estat desplega o omet. De fet, les diferents funcions que exerceix l'Estat, a través del desplegament de les diferents polítiques públiques, estan íntimament relacionades entre elles, i també connectades amb el paper que hi puguin tenir altres actors, com els mitjans de comunicació, que transmeten ideologia.

Per comprendre com actua el poder punitiu s'haurà de comprendre quin és el grau d'estabilitat de l'ordre social constituït i quins són els consensos socials existents al voltant seu. Així, doncs, el poder punitiu quedarà supeditat a la capacitat que tinguin instàncies com la família, l'educació o els mitjans de comunicació de transmetre idees i crear imaginaris que estiguin d'acord amb les necessitats del poder instituit. En aquest sentit, la política pública que desplegui l'Estat sobre instàncies com les esmentades podrà acabant sent més o menys reguladora del que hi passi. En aquest sentit, només entendrem com actua el sistema penal si el posem en interacció amb altres intervencions que fa l'Estat.

L'expansió i la severitat de les polítiques penals quedaran sempre condicionades pels consensos socials que hi hagi en una població, consensos que s'han demostrat més amplis en el cas de l'Europa occidental quan les polítiques de benestar hi han tingut més força. És necessari, doncs, analitzar l'Estat en tota la seva complexitat i en la interacció de les seves diferents parts. Llegint aquestes múltiples interaccions, es pot afirmar que, en les últimes dècades, l'expansió del sistema penal ha estat paral·lel a la restricció de les polítiques de benestar. És així com s'ha reconfigurat el paper de l'Estat i de les seves competències, en resposta a les necessitats que té el projecte neoliberal (González, 2014; Wacquant, 2006, 2010, 2011). Un més ampli Estat penal que ha actuat amb més severitat s'ha convertit en un mecanisme fonamental d'un projecte neoliberal que ha necessitat imposar ordre enfront de la desigualtat i el desordre social que ell mateix ha generat amb l'abandó de la responsabilitat dels mecanismes de protecció i cura que necessitem per sobreviure.

Podem afirmar, doncs, que en temps de neoliberalisme s'ha produït una «virilització de l'Estat i de les seves funcions. El braç «viril» i controlador, el que representa precisament l'Estat penal, s'ha enfortit, mentre que el braç social, «maternal» i educador, representat per les polítiques de benestar i de cura, s'ha debilitat (Wacquant, 2011). El context de crisi econòmica –que es gesta ja en el marc d'unes polítiques neoliberals creixents a Occident– no ha fet més que aprofundir en l'afebliment de l'Estat social. Aquest cop, ni la hipoteca ni altres productes financers han servit per dissimular les condicions de vida material.

En temps de crisi, l'Estat penal no ha deixat de créixer i, en especial, en l'àmbit de l'ordre públic,¹ i les mesures d'austeritat, que han afeblit l'Estat social, han posat al centre i han incrementat, en el si de les llars i les famílies, l'activitat

En temps de neoliberalisme s'ha produït una «virilització de l'Estat i de les seves funcions.

1 Si l'Àrea de la Brigada Mòbil el 1992, en el moment de la seva creació, tenia trenta agents, podem dir que avui la componen unes 500 persones. L'any 2008 l'Àrea tenia 275 membres, i el 2013 ja arribaven a 496. Hi ha hagut, doncs, un creixement d'antiavalots del 55,44% que no s'explica pel desplegament de la policia autonòmica en territori català, perquè aquest desplegament havia conclòs l'1 de novembre de 2008, sinó que s'ha tractat més aviat de decisions polítiques que han considerat necessari prendre aquest tipus de mesura per fer front a les noves formes de protesta i al seu creixement.

de cura i reproducció de les dones. Un increment, aquest de les activitats reproductives i de cures, que s'ha sumat al fet que les dones han passat a tenir un paper molt rellevant en una esfera productiva marcada per les situacions de precarietat i de parcialitat.

La «virilització» de l'Estat també s'ha fet notar amb la recuperació d'un discurs neoconservador que ha intentat donar força el discurs ideològic de la família com a garantidora del fet que la reproducció i la cura estiguin en mans de les dones. La retòrica de valors de la família tradicional, biparental i heteropatriarcal semblava que volia anar agafant espai (Ezquerria, 2012a). Una mostra clara d'això a l'Estat espanyol va ser l'actuació del govern del PP, a partir del 2012, que no feia res més que reforçar l'extensió d'aquests valors.

Al desembre de 2013, el ministre de Justícia, Alberto Ruiz-Gallardón, presentava al consell de ministres l'Avantprojecte de Llei de Protecció del Concebut i els Drets de la Dona Embarassada, que havia de servir per derogar la Llei de Salut Sexual i Reproductiva i Interrupció Voluntària de l'Embaràs, aprovada el 2010, a proposta del PSOE. Una proposta de llei, la proposada pel PP, que era més restrictiva que la Llei de Despenalització Parcial de la Interrupció de l'Embaràs del 1985. Però les resistències des del feminisme es feien presents. Al setembre de 2014, el mateix govern del PP va retirar el projecte de llei per no haver trobat el consens necessari (fins i tot dins del mateix PP havien sorgit veus discrepants). L'assumpte acabaria amb la dimissió de Gallardón.

En tot cas, la comprensió de la crisi econòmica posa clarament de manifest que l'afebliment de les polítiques de benestar implica l'enduriment i l'expansió de la Estat penal, perquè és necessari tenir control del malestar social que aflora. La força que pren la política penal ja significa una «virilització» de l'aparell de l'Estat, que prioritza la coerció, la vigilància i la violència bruta enfront de la protecció i la cura. Però, a més a més, la retirada del braç protector de l'Estat fa augmentar la necessitat que el poder patriarcal es mostri de forma més desaforada, perquè necessita que les cures es traslladin altre cop a l'espai privat, que la societat heteropatriarcal sempre ha deixat en mans de les dones. El discurs neoconservador es converteix en aliat imprescindible d'un neoliberalisme exacerbada. Una retòrica de l'ordre social que procuri que no hi hagi discrepàncies i que justifiqui formes de control i càstig endurides d'aquells individus que posin problemes a la llibertat dels que poden accedir als beneficis del capital; una retòrica de la responsabilitat individual i de l'ètica del treball pròpia que justifiqui les retallades i l'explotació en el mercat laboral, i una retòrica de la família tradicional, semblen necessàries per mantenir l'ordre social.

En l'apartat anterior es plantejava que poder punitiu i poder patriarcal es necessitaven perquè l'ordre social es mantingués; el que s'ha presentat fins aquí fa patent que, quan l'Estat penal s'expandeix i s'enforteix, és perquè les polítiques de benestar es debiliten i alhora el poder patriarcal s'enforteix i s'endureix. Es reconfirma, doncs, que, en temps de neoliberalisme, el poder patriarcal i el poder punitiu prenen força. Tornarem al final del text a aquestes idees.

Passem ara a analitzar pròpiament com actua l'Estat penal, i, en conseqüència, l'aparell repressiu, enfront d'aquelles dones que es manifesten dissidents i transgressores davant de l'ordre social instituit. Es tracta de descobrir si les formes repressió de la dissidència política de l'Estat són diferents de les que desplega pel que fa als homes. Aquest és un primer acostament a aquesta qüestió des d'una perspectiva de gènere, però, com ja s'ha apuntat anteriorment, faran falta avenços en el futur. Una perspectiva d'anàlisi interseccional segur que ens oferirà eines substancials per comprendre com l'aparell repressiu de l'Estat actua en funció d'altres variables que no són el gènere, però que hi interactuen.

Les particularitats de la repressió de la dissidència política en el cas de les dones: la «repressió sexuada»

Com quedava patent al començament d'aquest text, l'estratègia del poder no sempre és reprimir, perquè el poder, mitjançant diferents estratègies de control, intenta crear realitats que li convenen més. En tot cas, quan el conflicte polític i social creix en les societats que es defineixen com a democràtiques, apareix la repressió de la protesta o de la dissidència política per mitjà del sistema penal, que es presenta com a mecanisme clau per mantenir l'ordre instituit, tot i que, quan ens referim a la repressió en el cas de les dones, no ens podem oblidar d'aquelles formes de control que permeten dirigir conductes públiques i privades a través de la imposició d'una moral o una cultura oficial.

Sigui com sigui, entendre com actuen els dispositius de control social i penal en clau de gènere és entendre com actuen respecte a les dones, a diferència de com ho fan en el cas dels homes. Aquesta anàlisi requereix un aprofundiment en l'estudi dels estereotips i els models imaginaris sobre les funcions i rols socials d'homes i dones. Uns estereotips i models que deter-

minen la construcció de si un comportament és o no és delictiu, i també el tractament que rep el delicte o la infracció segons si el fa un home o si el fa una dona, alhora que actuen dintre de cada persona com a condicionants dels seus sentiments de culpa i, per tant, de la seva conducta (Juliano, 2011). D'aquesta manera, es posa manifest que tant les conductes de les persones com l'actuació de l'Estat respecte a aquestes conductes quedaran enormement condicionades pels estereotips de gènere que perviuen en les nostres societats. Mentre que per als homes hi ha models socialment acceptats de transgressió, que fins i tot es poden lluir com a emblema de masculinitat, per a les dones la transgressió es transforma en estigma i rebuig. Això fa possible que dissidències i transgressions puguin ser més fàcilment assumides pels homes, ja que a més a més resulten més compatibles amb uns rols socials i familiars que requereixen menys obligacions a causa de la força que té encara el poder patriarcal. Les dones que protesten i actuen políticament es converteixen fàcilment en cossos «amenaçants», perquè, sobretot si es tracta de

Analitzar com el poder punitiu reprimeix les dones que presenten dissidències polítiques ens obliga a fer referència al control del cos de les dones, perquè aquest sempre ha estat un dels principals objectius del poder patriarcal.

dones que s'identifiquen o pertanyen al moviment feminista, a part de qüestionar en termes generals la legitimitat del sistema econòmic i polític, experimenten, exerceixen, reivindiquen i practiquen altres models de gènere, i perquè suposen una dissidència del paper reproductiu socialment imposat (Mato, 2015). Uns elements que encara queden més accentuats en persones que presenten orientacions i identitats sexuals dissidents de les

heteronormatives. Les dones que protesten, en especial aquelles que posen en qüestió els papers i les relacions de gènere instaurats socialment, suposen un trencament de la posició simbòlica que ocupen les dones en la societat.

Analitzar com el poder punitiu reprimeix les dones que presenten dissidències polítiques ens obliga a fer referència al control del cos de les dones, perquè aquest sempre ha estat un dels principals objectius del poder patriarcal. El domini de la societat patriarcal s'ha expressat mitjançant el control i la regulació de la sexualitat, del part i de la maternitat de les dones, i la violència, en les seves diferents formes i en els diferents àmbits, ha permès la imposició d'aquest control del cos de les dones. Silvia Federici, en la seva important obra

Calibán y la bruja: mujeres, cuerpo y acumulación originaria (2004), constata que l'acumulació de capital o l'expansió de les relacions capitalistes (l'acumulació originària a la qual es refereix Marx) no van ser possibles únicament gràcies a l'explotació del proletariat de sexe masculí, sinó mitjançant altres processos que tenen a veure bàsicament amb el cos de les dones. El nou poder capitalista, representat per l'Estat i pels homes, començava a tenir un especial interès en el control de la maternitat, el part i la sexualitat. La transició del feudalisme al capitalisme, i en conseqüència el procés d'acumulació originària a què es refereix Federici, només va ser possible gràcies a l'expropiació dels mitjans de subsistència dels treballadors europeus, a l'esclavització del pobles originaris d'Amèrica i Àfrica, i a la transformació del cos de les dones en una màquina de treball i al seu sotmetiment a la reproducció de la força de treball. La «caça de bruixes» que hi va haver durant els segles XVI i XVII, i tots els processos polítics i ideològics que la feien possible, eren l'expressió simbòlica de com el poder capitalista pretenia destruir el control que les dones havien exercit sobre la funció reproductiva i permetre la domesticació dels cossos i del treball de les dones. La «caça de bruixes» va ser la clara expressió de com el poder polític intervenia, mitjançant el seu aparell repressiu, per poder controlar el cos de les dones, que es convertia en el principal terreny d'explotació i sotmetiment per part del poder i, en contrapartida, en l'espai de resistència de les dones. Aquest fenomen històric explicat per Federici justifica la rellevància de fer referència, a l'hora d'analitzar el fenomen repressiu, a com actua el sistema punitiu en relació amb el cos de les dones.

Així, doncs, l'anàlisi de la repressió de la dissidència política en clau de gènere no pot oblidar-se de com aquesta s'expressa sobre el cos de les dones. En aquest sentit, les aportacions historiogràfiques sobre la repressió de les dones durant el franquisme (Abad, 2009; Nash, 2013) susciten tot l'interès, perquè reconeixen que el règim dictatorial va desenvolupar formes de repressió diferents per a les dones que per als homes. D'aquesta manera és com s'ha anat apuntant a l'existència d'una «repressió sexuada» (Abad, 2009; Joly, 2008), en què el cos de la dona representa un front polític, però alhora sexual. Aquest concepte ens permet fer referència a la violència sexual com a mecanisme repressiu, però també a aquells altres mecanismes repressius que funcionen com a elements recordatoris de què és una «mala» o una «bona» dona.

Analitzar la repressió, i en concret l'actuació del sistema punitiu, ens dóna importants dades sobre les formes que agafa una societat patriarcal en cada moment històric. Així, doncs, una anàlisi de l'actuació de l'aparell repressiu

des d'una perspectiva feminista ens permet adonar-nos de la importància de comprendre les relacions entre l'actuació del sistema punitiu i altres formes de control social, com la imposició d'una moral o una cultura oficials.

La «repressió sexual», doncs, té una important funció simbòlica que permetrà indicar quin és el rol que s'espera de les dones a la societat. De fet, la repressió mitjançant el sistema punitiu, en el marc dels diferents contextos socials i en funció de les idees que són dominants o que ho pretenen ser, reforça les normes, marca límits i produeix realitat inculcant divisions, categories socials, classificacions i imatges que s'estenen i s'amplien a la resta de la societat (Wacquant, 2012). En aquest sentit, comprendre la funció simbòlica que tenen les diferents formes de càstig que es van utilitzar durant el franquisme ens dóna eines per poder fer una lectura sobre els mecanismes repressius respecte a les dones que dissenteixen políticament i que protesten.

La primera funció de la «repressió sexual» és convertir el cos de les dones en un receptacle d'uns mecanismes punitius tant procedents de la violència politicosocial que s'aplica als homes com procedents d'una dimensió cultural que pretén enarborar un determinat concepte de feminitat. Les formes repressives serveixen així per reconduir i remarcar el que ha de correspondre a la feminitat. Durant el franquisme, es va tractar de castigar la implicació ideològica de les dones, i també la dimensió pública de la seva participació política i la seva transgressió dels models tradicionals de domesticitat femenina. El règim autoritari pretenia aturar qualsevol dels avanços que havien aconseguit les dones com a ciutadanes durant la II República, i es pretenia construir d'aquesta manera un règim autoritari i viril, en què els homes fossin els únics actors del poder i l'espai públic i en què les dones quedessin relegades a la privacitat i a l'obligació de col·laborar a fer que l'home, l'església i la pàtria agafessin tota la seva rellevància, mentre elles es limitaven a tenir la responsabilitat de la reproducció i del manteniment de la llar. Diversos mecanismes repressius permetien assenyalar quin havia de ser el paper de les dones. En primer lloc, els càstigs pretenien assenyalar la necessitat de purificar el cos d'unes dones que es consideraven desviades i transgressores. En aquest sentit destaca com a forma repressiva la que es basava en les tradicionals tasques femenines: l'obligació de fer-les escombrar la plaça del poble i l'església. En segon lloc, els càstigs també tenien com a funció deshumanitzar les dones, atacant-ne aquelles parts del cos i/o aquells aspectes associats tradicionalment a la seva feminitat. En aquest apartat destaquen càstigs públics molt humiliants com ara rapar-les al zero,

fer-los ingerir oli de ricí o passejar-les de manera humiliant pels carrers del poble. Atacar elements associats a la feminitat servia per recordar que les «roges» no eren les «senyores» o «senyoretetes» del règim. Aquests càstigs complien una funció purificadora i correctora dels comportaments que no corresponien a les «verdaderes dones» del règim. Atacar allò associat a la feminitat i destruir la imatge socialment esperada de com ha de ser una dona era un mecanisme repressiu per recordar de manera simbòlica quina era la feminitat desitjable.

Una segona funció que s'aconseguia amb la «repressió sexuada» era demostrar qui havia triomfat: els cossos de les dones servien per exhibir qui té la força i qui és el triomfador sobre qui es considera l'enemic, que cal humiliar i vèncer definitivament. En societats patriarcals on les dones són considerades propietat dels homes, la repressió sexuada acaba sent una fórmula per expressar missatges de poder d'homes cap a homes. El cossos de les dones es converteixen així en un mitjà per a la demostració de poder. En aquest sentit, un dels mecanismes de càstig que s'han utilitzat contra les dones ha estat la violació, les agressions sexuals, la crema dels pits... Durant el franquisme, algunes d'aquestes violències es practicaven davant d'homes republicans, pròxims a aquestes dones, com eren els marits, els pares o els germans. Tenir en compte, doncs, les aportacions historiogràfiques sobre la repressió de les dones durant el franquisme ens dóna les primeres eines per analitzar la «repressió sexuada» en el nostre context actual i per indicar-nos elements en què ens hem de fixar: es reprimeix més els homes o les dones?, com són reprimides les dones a diferència dels homes?, la «repressió sexuada» és la central en el cas de les dones?, quina és la funció simbòlica que s'aconsegueix amb la «repressió sexuada» en cada context social?, quines formes pren la «repressió sexuada» en funció del context social?

A la investigació en clau de gènere de la repressió de la protesta, de les dones que dissenteixen políticament o del col·lectiu LGTBI, encara li falta un important recorregut. A continuació, s'assenyalen alguns elements en els quals és necessari fixar-se, sorgits d'una primera aproximació d'aquesta qüestió en el context actual.

En primer lloc, és destacable que avui el sistema penal està comandat i ocupat per homes, de la mateixa manera que són també els homes, en el marc de la protesta social, els que pateixen més detencions. Per exemple, segons dades del 2017, el total de dones en el cos dels Mossos d'Esquadra de la Generalitat de Catalunya només representa el 21,39%, dada que encara queda

més reduïda si ens referim als cossos d'antidisturbis.² A la vegada, les dades de 164 persones detingudes i imputades judicialment, en el marc d'accions de protesta social en el període 2010-2015, indiquen que les dones només representen el 15,24% del total.³ Les dades són demostratives de com hi ha uns estereotips i models lligats al gènere que determinen el sexe dominant en els comandaments i en els efectius del sistema penal. A la vegada, són aquestes mateixes dades les que obren importants interrogants sobre per què hi ha menys dones detingudes i imputades judicialment. Aquesta realitat ens porta a preguntar-nos sobre si té veure amb la seva participació en la protesta o bé si són els estereotips associats al gènere els que determinen l'actuació del sistema policial respecte a elles i les seves accions. S'obre, doncs, una important línia de recerca sobre el grau de repressió respecte a les dones, a diferència de la repressió respecte als homes, i sobre el tipus de repressió que pateixen les dones. També ens hem d'interrogar sobre quins són els condicionants contextuals que influeixen tant en el grau de repressió com en el tipus de repressió.⁴

En segon lloc, un primer acostament investigador a la qüestió de la repressió de les dones que protesten en el context actual ens indica que, en les intervencions policials i, en concret, a les comissaries, es fa present la «repressió sexual». Mitjançant diverses entrevistes⁵ es descobreix que avui a les comissaries es produeix, entre altres vulneracions de drets, la denegació d'articles sanitaris per a la higiene de les dones. Llegim la cita següent:

[...] casualitat o no casualitat, a totes les noies els ve la regla; doncs resulta que els donen una compresa quan els ve de gust i una fins que surten. És a dir, vint-i-quatre hores igual, amb la mateixa compresa. Després aigua, aigua és un gotet

2 Dades extretes de la Generalitat de Catalunya. Departament de Governació, Administracions Públiques i Habitatge. Secretaria d'Administració i Funció Pública. 2017. Extret de <http://analisiocupaciopublica.gencat.cat/default.aspx>

3 Dades extretes de la meua tesi doctoral *Protesta, repressió i gestió neoliberal. Un estudi de cas a la ciutat de Barcelona (2008-2013)*.

4 Algunes aportacions teòriques indiquen que la debilitat i la vulnerabilitat de les dones en una societat correlaciona amb una major severitat de l'aparell repressiu. De la mateixa manera, que un procés d'apoderament de les dones pot suposar tal repte per a l'autoritat governamental que doni lloc a l'agreuament de la seva actuació repressiva (Henderson, 2004).

5 Dades extretes de les entrevistes dutes a terme per a la meua tesi doctoral *Protesta, repressió i gestió neoliberal. Un estudi de cas a la ciutat de Barcelona (2008-2013)*.

d'aigua petit que els donen per tot un dia, i a vegades, en aquesta aigua, hi ha algun regal, i quan dic un regal m'enteneu què vull dir, no? La llum encesa, donar cops de porra, donar cops als barrots i així... No llençar la cadena. O sigui, tu fas les necessitats a dintre de la cel·la i no llences la cadena, i allí la tens, tens la porqueria; no donar medicació, quan et porten a hospitals, perquè igual t'han trencat el nas, a vegades no et donen la medicació; a vegades estàs amb la policia, amb lo qual no pots dir que és el que t'ha passat (familiar d'una persona detinguda).

Les paraules de la persona entrevistada destaquen l'existència de negligències i de tractes degradants a comissaria: la falta de condicions higièniques de les cel·les i la pudor constant que es desprèn dels lavabos; l'omissió i la tardança davant de les demandes de les persones detingudes d'elements tan bàsics com l'aigua; la desorientació temporal a causa que no s'informa els detinguts de l'hora i per la presència d'un llum fosforescent permanentment obert; la falta de control de quina temperatura senten les persones detingudes i la falta de ventilació; la falta de qualitat del menjar; la falta d'atenció a l'estat de salut dels detinguts, i també la falta d'atenció de les necessitats pròpies de les dones, com les derivades de la menstruació.

Altres relats que s'han pogut recollir posen en evidència també que la «repressió sexual» és una realitat en moments de detenció i en les comissaries. Llegim un dels relats d'una dona detinguda durant el desallotjament del Rectorat de la Universitat de Barcelona al març del 2009. El primer relat correspon al moment de la detenció i a la situació dins d'una furgoneta policial de l'Àrea de Brigada Mòbil, i el segon a la situació en el si d'una comissaria de Barcelona:

Són aquells moments que fa tant temps i són tan «rars» que tinc una mica d'això..., que no ho tinc gaire clar... Però sí, jo recordo molt bé el moment de mai haver vist una situació així, de sentir-me..., de tenir molta por, però molta, molta por, de jo estar veient una guerra. Clar, en aquell moment que jo mai havia estat en un càrrega policial, que mai havia vist un poli corrent darrera meu, i menys que em volgués pegar... Jo tenia a sis metres una furgoneta que de cop obre la porta i cinc o sis, o quatre, no sé, antidisturbis comencen a córrer cap a mi, i llavors començo a córrer, però res... Arribo a córrer cinc metres que ja se'm tiren a sobre. Jo recordo està tremolant, molt, molt..., i tota l'estona cobrint-me el cap. Jo no feia res més, jo em vaig cobrir el cap i em van tirar a terra, em van agafar de les «rastes», com d'aquí al darrera, del cabell, portava «rastes» en aquell moment..., i llavors em comencen a portar cap a la «furgona». Jo no ho entenc tampoc molt bé: «Per què em poses a una «furgona»?» No em donen cap explicació. Jo els hi crido alguna cosa, suposo, i m'entren a la «furgona». Jo en aquell moment ja és pànic,

pànic, perquè m'estic veient entrant a una «furgona», amb sis «goril·les» amb porres, pistoles, i entren a dins meu... O sigui, a dins meu..., a dins la «furgona» amb mi, tanquen la porta, jo em quedo allà i em posen al terra de la «furgona». A part recordo molt la imatge d'estar al terra, el «tio» amb la bota pressionant-me el coll i en un moment em deixa de pressionar, llavors jo com que m'aixeco, m'incorporo i començo a picar el vidre, i començo a dir: «Ei, penya, no sé què...», perquè jo tampoc sóc conscient si la penya m'ha vist o si no. Llavors em «dono compte» que el vidre està tintat i que, per tant, ningú em veu, llavors el «madero» em tira cap terra, com un parell de cops passa això, i el segon cop dic: «Vale, no em moc perquè...» I a part recordo molt la imatge d'estar jo a terra i tenir el seient del davant, i veure sota el seient del davant un llibre de «Armas de fuego de la legión española» i jo en plan «aaah»... [...] Van estar un quart d'hora fent voltes amb mi a dins amb la «furgona», perquè en realitat m'havien de passar a un cotxe patrulla per portar-me en una comissaria. Clar, aquell quart d'hora..., ara no sé..., ara potser ho viuria diferent, però en aquell moment jo era una nena que..., és que tenia molta por! A part em deien coses i jo el principi sí que vaig «rechistar», com un parell de cops; llavors vaig rebre com dues amenaces que van ser superbèsties. Una era... Jo els hi vaig dir: «No sé què... tal», i ells: «Tú cállate, hija de puta, que lo que tienes que hacer es trabajar». I jo els hi deia: «¿De qué? ¿De lo que trabajáis vosotros?», i em dien: «Tú cállate que ya verás, que te vamos a detener y te va caer un puro, como no te calles guarra te vamos a meter la porra por el culo.» Això va ser així, tal qual..., i jo en aquell moment vaig callar-me la boca, perquè... O sigui, no em vaig atrevir a dir res més. I jo vaig dir-me: «Jo no obro la boca sense «penya» davant perquè aquests..., no sé, són seis porras y me las van a meter por el culo», que està clar que no ho faran, però són sis «tios» que m'estan amenaçant de coses superxungues. [...] Al final mal físic, no, encara em van tractar bé, vull dir que físicament no em donar ni la pallissa de la meua vida ni vaig acabar plena de «moratones» més que els dos porrazos, el mal al coll, però «bueno»..., per a mi el que més va ser és el mal psicològic, que torno a dir, ara no seria el mateix, però jo en aquell moment vaig està moltíssim temps... [...] (persona detinguda).

[...] Abans d'entrar comissaria, abans d'anar a baix, com que t'estàs de treure les coses, les sabates, les polseres, tal i et miren i et magregen a veure si tens alguna cosa. Clar, en principi et magregen ties, no? [...] Jo me'n recordo molt de la imatge: la porta, una sala blanca, sense res a dins. [...] Entro allà i hi havia tres o quatre mosses d'esquadra que es posen els guants, que em fan despullar, però la porta estava oberta, la porta estava oberta, i hi havia, no sé, et podria dir tres o et podria dir sis, però hi havia sis o tres «tios» a la porta que m'estaven mirant i

reien bastant, i les noies també reien. Reien, però no deien gaire. Jo tampoc deia gaire, jo tenia tanta por que no deia res. Les noies no van ser agressives amb mi, van ser rànries... O sigui, sí van ser agressives, és agressiu que et tinguin a dins una habitació, mirant-te sis persones i fotent-te mà amb guants, sí és agressiu, que també l'agressivitat no cal que t'estiguin fotent d'hòsties (persona detinguda).

La lectura d'aquests relats ens indica la necessitat d'obrir línies de recerca sobre diferents qüestions relacionades amb la «repressió sexual» en el context de les nostres societats actuals. En primer lloc, és de cabdal importància conèixer quins són els tipus de «repressió sexual» que s'utilitzen. En segon lloc, s'haurà d'investigar com mitjançant la «repressió sexual» es construeix i s'indica quina és la dona acceptable i, en conseqüència, la funció simbòlica que es du a terme mitjançant aquest tipus de repressió. En tercer lloc, el relat de l'entrevistada indica la necessitat d'investigar quins aspectes que tenen a veure amb la «repressió sexual» de vegades no són identificats com a tal. Significativa és, en aquest sentit, la frase següent: «Jo en aquell moment ja és pànic, pànic, perquè m'estic veient entrant a una «furgona», amb sis «goril·les», amb porres, pistoles, i entren a dins meu... O sigui, a dins meu..., a dins la «furgona» amb mi, tanquen la porta, jo em quedo allà i em posen al terra de la «furgona». Una frase que ens indica que l'absència de dones en el sistema policial també és «repressió sexual». En quart lloc, el relat de l'entrevistada també obre la necessitat d'indagar sobre si les dones, quan són efectius del sistema penal, també participen de la «repressió sexual» i de quina manera ho fan. En tot cas, l'anàlisi de la «repressió sexual» es converteix en central quan la cosificació sexual de les dones és un element central en les nostres societats.

El feminisme com a oportunitat antirepressiva

Per acabar aquest article, es vol destacar com el moviment feminista ha estat capaç en aquests últims anys de generar tot un discurs que ha anat penetrant en el si de les nostres societats. Un discurs que també ha tingut repercussions sobre la repressió i l'antirepressió. El 15-M, en aquest sentit, va ser un important punt inflexió. Si bé al començament no va incorporar el feminisme com a marc de la seva lluita, la feina duta a terme per la comissió Feministes Indignades a Barcelona –com altres comissions en altres poblacions on es van ocupar places– va ser clau per fer-lo tenir en compte. Va contribuir a visibilitzar i

potenciar la perspectiva de gènere en els discursos i les mobilitzacions, exigint el protagonisme de les dones en debats i accions, i alhora va procurar conscienciar de l'inherent biaix androcèntric

El moviment feminista ha estat capaç en aquests últims anys de generar tot un discurs que ha anat penetrant en el si de la nostres societats. Un discurs que també ha tingut repercussions sobre la repressió i l'antirepressió.

del llenguatge (Ezquerria, 2012b). I sobretot, davant de la falta d'assumpció de protecció per part de les administracions, el moviment feminista posava a l'ordre del dia el «temps no visible», aquell temps que no compta ni computa, aquell temps que no es considera productiu: el temps de les cures i el temps reproductiu. Aquella feina invisible que amorteix el cop que ha suposat la crisi i la seva gestió (García Grenzner,

2012). En la línia de fer visible el moviment feminista, també s'ha aconseguit durant aquests anys fer emergir i reconèixer aquells subjectes que el model social dominant estigmatitza i exclou. El moviment feminista ha treballat per la visibilització i els drets de les dones migrants, de les treballadores sexuals o de les treballadores domèstiques. A la vegada, amb clares aliances amb el moviment Lesbianes, Gais, Transsexuals, Bisexuals i Queer (LGTBQ), ha emergit tot un debat sobre la necessitat de reivindicació dels cossos i les identitats. Més enllà de l'evident jerarquia relacional entre homes i dones i de l'existència d'una societat heteropatriarcal, s'inicia un debat que replanteja com superar els rols ancestrals imposats sobre què és ser dona i què és ser home i sobre com desintegrar la ficció imposada del masculí/femení (Collell, Missé & Otero, 2008). En aquest sentit, emergeixen nous subjectes que es reivindiquen com a transsexuals, transgènere o *queer*. En aquesta mateixa línia, apareixen les reivindicacions del col·lectiu de persones amb diversitat funcional. Més enllà de la reivindicació del dret a la protecció i a la cura, passen a reivindicar la seva identitat, el seu cos i el dret a la seva sexualitat. El relat d'una activista feminista que es presenta a continuació expressa clarament les idees exposades:

[...] el moment del 15-M és un moment on es visibilitza tot aquest feminisme independent crític, de base i realment radical, on es visibilitza tota una crítica radical al sistema polític, econòmic..., i on es visibilitzen tots aquests subjectes perifèrics que hi anaven emergint: estic parlant de les treballadores domèstiques, que, per exemple, amb tot el tema d'entrada al règim general han anat tenint molta més visibilitat en els últims anys, però durant els anys 2008-2009 ja estaven visibilit-

zant-se molt, si bé no aquí, a la resta de l'Estat sí que ho estaven fent..., ho estaven fent a Madrid, per exemple, i aquí Sindillar sorgeix el 2011, però sorgeix de tot un procés previ; també les dones migrades, no? Les dones migrades que, per exemple, havien estat a les tancades del 2001 de les esglésies, però no havien sigut tan visibles, i en canvi, durant els últims anys, amb tot el tema dels CIES i amb altres temes com el tema de l'impacte de la violència masclista a la comunitat de dones migrants a causa de la ciutadania segona a la qual les aboca la Llei d'Estrangeria, doncs tenen un problema afegit, i el tema de la violència masclista les impacta més pel tema de les reagrupades, pel tema de les sense papers, etc. També tota aquesta comunitat trans, també aquesta nova comunitat, també d'homes feministes des d'un altre lloc, però penso que també ha tingut un protagonisme [...] Altres subjectes que emergeixen amb molta força són la gent amb diversitat funcional, no només pel tema de la Llei de la Dependència i de la situació de les cuidadores remunerades, sinó pel tema de la mateixa gent que rep cura i que té unes reivindicacions pròpies, a part de ser objecte de cura i objecte d'aparcament social (activista feminista).

El feminisme, aprofitant l'empenta de l'emergència d'allò silenciats, aconseguix visibilitzar subjectes que les nostres societats s'estimen més que siguin perifèrics. L'ofensiva neoliberal ha causat dolor i sofriment, però amb el cicle de protesta democratitzador, que suposa el 15-M, no ha estat fàcil silenciar múltiples persones que, davant de l'adversitat, han projectat l'esperança de ser reconegudes com a tals.

La repressió de la protesta en aquest cicle d'acció col·lectiva, que identifiquem amb el 15-M i amb els moviments que segueixen, va permetre una millor articulació i el creixement de moviments antirepressius que no tan sols van apuntar a la necessitat de democratitzar l'Estat, sinó que van apuntar a la importància d'establir i complir principis garantistes que fessin de cuirassa de contenció perquè l'Estat policia (Zaffaroni, 2006) es mantingués limitat. El mateix marc d'interpretació basat en la idea de democràcia en un sentit ampli, que inclou també la idea de control de les arbitrietats de l'Estat, va permetre que els moviments socials antirepressius creixessin, utilitzessin la legalitat, denunciessin aquella legislació que consideraven injusta i reivindicessin noves mesures per aconseguir mantenir en peu un Estat de Dret que és pilar de qualsevol sistema democràtic. El feminisme, amb el reconeixement i visibilització dels subjectes més perifèrics de la nostra societat, ha col·laborat a ampliar la lluita contra els abusos policials i pels drets i les llibertats humanes a col·lectius que són diana d'un Estat penal que creix i que són una població

que resulta excedentària en les societats postindustrials: les més pobres, les treballadores sexuals, les persones LGTBI o les persones d'origen migrant. Ho demostra la resposta que van tenir els moviments socials pel «cas Benítez» o la força que va agafar a la ciutat de Barcelona la lluita pel tancament del CIE, la lluita contra l'actuació de la Guàrdia Urbana amb els «manters», l'èxit de l'emissió del documental *Ciutat morta* o la defensa de drets de les treballadores sexuals.

El moviment feminista també ha col·laborat a desestigmatitzar tot allò que té a veure amb els aspectes «psico» i a avaluar i buscar les formes perquè les intervencions no siguin únicament jurídiques, sinó que siguin psicojurídiques. Es tracta, en definitiva, d'encarar quines són les emocions i els fenòmens psicològics que genera la repressió i com es fa perquè les persones tirin endavant després d'haver-ho viscut. Aquest paradigma supera, en part, un paradigma anterior que es centrava a tractar la repressió des d'un punt de vista únicament polític:

Jo crec que, a vegades, ha estat un error com pretendre fer política des de l'antirepressió, com que s'ha exigint molt a la gent que ha sigut reprimida, com si, a més a més, has de mantenir una línia, com s'espera molt, s'ha construït molt una visió com de màrtir o d'heroi o d'heroïna, i darrerament, com que es té molt més en compte que en realitat hi ha d'haver espais de cura, que hi ha un patiment darrera de la persona, del seu voltant, que tot canvia, que hi ha una amenaça o bé perquè ha passat una situació de maltractament o bé perquè té un judici pendent i mai se sap què és el que passarà i demés, i d'alguna manera com que s'està treballant la cura (activista en moviments antirepressius).

La idea d'una intervenció de tipus psicosocial suposa una superació de la intervenció únicament jurídica en situacions en què intervenen o han intervingut alguns dels operadors del sistema penal. Aquest enfocament té una forta influència de les idees i els principis del feminisme. Un marc interpretatiu del feminisme, doncs, que s'ha anat estenent a la lluita contra la repressió:

Lo psicosocial vol dir fixar-se en tot allò que travessa la vida. Es podria dir feminisme, però li diem psicosocial. Llavors el nostre objectiu seria posar les cures al centre, expressar l'emocionalitat del nostre treball polític, atacar les finalitats de la repressió, entendre quin és l'impacte de la repressió i generar estratègies de resistència. Estratègies de resistència no només físiques, que també, però alhora també psicològiques (activista en moviments antirepressius).

Identificar, reconèixer i cuidar la por i les diferents emocions apareix com una forma d'afrontar la repressió. No es tracte de ser herois, sinó de combatre la repressió amb cures i solidaritats que no fan més que humanitzar-nos. El feminisme es presenta així com a paradigma i pràctica d'humanitat enfront d'un poder patriarcal que vigila, castiga i exerceix violència sobre els nostres cossos.

Conclusions

Com a resultat de tota l'anàlisi duta a terme al llarg d'aquest article, a continuació es remarquen algunes conclusions que apunten a la necessitat de continuar investigant sobre repressió política de les dones, i també al fet que el feminisme és una teoria i pràctica fonamental per repensar el sistema penal i per fer front a la repressió. En aquest sentit, es volen ressaltar els punts següents:

- Una perspectiva d'anàlisi feminista ha de permetre repensar quins són els lligams entre poder patriarcal i poder punitiu. En conseqüència, des d'aquesta perspectiva, s'han d'anar generant propostes sobre l'existència i sobre l'actuació i el funcionament del sistema penal, unes propostes que en redueixin la intervenció i que garanteixin que l'excepcionalitat penal no pot existir.
- És necessari el desenvolupament d'una anàlisi de la repressió política, des d'una perspectiva interseccional, per saber com actua el sistema penal en funció de diferents variables, com el gènere, la classe social, l'orientació sexual, l'edat, la nacionalitat o la malaltia. És a dir, per saber si el sistema penal col·labora a donar força a les diferents formes d'opressió que hi ha a la nostra societat.
- Una anàlisi de la repressió política de les dones corrobora que la «repressió sexuada» es converteix en central. En aquest sentit, s'han d'investigar quines són les formes de «repressió sexuada» que es produeixen avui dia per poder-les denunciar i alhora treballar perquè puguin ser denunciades i perquè cap pugui ser normalitzada.
- Les propostes antirepressives, sorgides des del feminisme, s'han de convertir en centrals per combatre la repressió que pugui viure qualsevol col·lectiu.

Bibliografía

- Abad, I. (2009). Las dimensiones de la «represión sexual» durante la dictadura franquista. *Revista de historia Jerónimo Zurita*, (84), 65-86.
- Colléll, M., Missé, M., & Otero, M. (2008). Feminismos en tránsito y transfeminismos: una intersección de deseos. A P. Ibarra & M. Cruells (Eds.), *Anuario de los movimientos sociales* (pp. 1-11). Abadiño: Fundación Betiko. Recuperat de <http://fundacionbetiko.org/wp-content/uploads/2012/11/feminismos-en-transito-y-transfeminismos-una-interseccion-de-deseos.pdf>
- Ezquerria, S. (2012a). Acumulación por desposesión, género y crisis en el Estado Español. *Revista de Economía Crítica*, (14), 124-147. Recuperat de <http://www.revistaeconomiacritica.org/sites/default/files/revistas/n14/Semimonografico-2.-Ezquerria.pdf>
- Ezquerria, S. (2012b). Discursos y prácticas feministas en el movimiento 15M: avances y asignaturas pendientes. A P. Ibarra & M. Cruells (Eds.), *Anuario de Movimientos Sociales 2011* (pp. 1-12). Abadiño: Fundación Betiko.
- Federici, S. (2011). *Calibán y la bruja. Mujeres, cuerpo y acumulación originaria*. Madrid: Traficantes de sueños. Recuperat de [https://www.traficantes.net/sites/default/files/pdfs/Caliban y la bruja-TdS.pdf](https://www.traficantes.net/sites/default/files/pdfs/Caliban%20y%20la%20bruja-TdS.pdf)
- García, J. (2012). Feminismos resistiendo a los ajustes estructurales y la ofensiva misógina más allá de la feminización de la resistencia: alianzas feministas contra el patriarcado capitalista. A P. Ibarra & M. Cruells (Eds.), *Anuario de los movimientos sociales*. Abadiño: Fundación Betiko. Recuperat de http://fundacionbetiko.org/wp-content/uploads/2013/03/Feminismos-resistiendo-a-los-ajustes-estructurales-y-la-ofensiva-mis%C3%B3gina_def-2.pdf
- González, I. (2014). *La penalidad neoliberal: aumento de presos y reconfiguración del Estado en España (1975-2008)*. Universidad Complutense de Madrid.
- Juliano, D. (2011). *Presunción de inocencia. Riesgo, delito y pecado en femenino*. Donostia-San Sebastián: Gakoa.
- Henderson, C. W. (2004). The Political Repression of Women. *Human Rights Quarterly*, 26(4), 1028-1049. <https://doi.org/10.1353/hrq.2004.0044>
- Mato, M. (2015). Apuntes para pensar el género como elemento constitutivo de la represión. A D. Bondia (Ed.), *Defender a quien defiende. Leyes mordaza y criminalización de la protesta en el Estado Español* (pp. 67-106). Barcelona: Icaria. Recuperat de [http://www.icariaeditorial.com/pdf_libros/defender a quien defiende.pdf](http://www.icariaeditorial.com/pdf_libros/defender_a_quien_defiende.pdf)
- Maud, J. (2008). Las violencias sexuales de la Guerra Civil española: paradigma para una lectura cultural del conflicto. *Historia Social*, (61).

- Nash, M. (2013). *Represión, resistencias, memoria. Las mujeres bajo la dictadura franquista*. Comares: Granada.
- Restrepo, D., & Francés, P. (2016). Rasgos comunes entre el poder punitivo y el poder patriarcal. *Revista Colombiana de Sociología*, 39(1), 21–46. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5411318>
- Zaffaroni, E. R. (2006). *El enemigo en el derecho penal*. Madrid: Dykinson.
- Zaffaroni, E. R. (2009). El discurso feminista y el poder punitivo. A R. Ávila, J. Salgado, & L. Valladares (Eds.), *El género en el derecho. Ensayos críticos* (pp. 321–334). Quito: Ministerio de Justicia y Derechos Humanos. Recuperat de <http://server1.docfoc.com/uploads/Z2016/01/03/aHLgZEupP/c96e1b2af362248f27fa8adc77fd58ea.pdf>
- Wacquant, L. (2004). *Cárceles de la miseria*. Buenos Aires: Manantial.
- Wacquant, L. (2006). *Castigar els pobres*. Barcelona: Edicions de 1984.
- Wacquant, L. (2010). *Las dos caras de un gueto, ensayos sobre marginalización y penalización*. Buenos Aires: Siglo XXI.
- Wacquant, L. (2011). Posar ordre a la inseguretad. Polarització social i recrudescència punitiva. *Revista Catalana de Seguretat Pública*, (24), 135–148. Recuperat de <http://www.raco.cat/index.php/RCSP/article/view/244848>
- Wacquant, L. (2012). La estigmatización territorial en la edad de la marginalidad avanzada. A I. González (Ed.), *Teoría social, marginalidad urbana y estado penal. Aproximaciones al trabajo de Loïc Wacquant* (pp. 119–134). Madrid: Dykinson.

Capítol 2

La repressió de la protesta social des de la perspectiva psicosocial

Impactes i resistències

El present article neix fruit de la necessitat, per una banda, de fer una revisió dels impactes psicosocials de la repressió política en context de reunió i manifestació, i per altra banda, de la voluntat d'acostar-nos a conèixer i actualitzar les respostes d'afrontament, que diferents col·lectius dels moviments socials de Catalunya, han estat emprant davant d'aquesta repressió en els últims temps.

En la primera part de l'article trobem una revisió teòrica dels impactes psicosocials en context de violència política. L'àrea psicosocial d'Irídia presenta, a partir d'autors i autores referents en el camp de l'acompanyament psicosocial, un recorregut per la psicologia social de l'alliberació, el que entenem per perspectiva psicosocial i una revisió sobre els impactes psicosocials, a nivell individual i col·lectiu.

La segona part de l'article, «*Respostes col·lectives d'afrontament davant la repressió*», recull estratègies, aprenentatges, dificultats i reptes d'alguns col·lectius, grups de suport i xarxes que en els últims anys han viscut o esdevingut un

canvi a l'hora d'afrontar els processos repressius i l'impacte que aquests generen. Un canvi que té a veure amb la visibilització, reivindicació i/o incorporació de la perspectiva feminista i psicosocial. *U(o)rdint*, col·lectiu d'acompanyament psicosocial en processos repressius, explica, juntament amb les veus de diferents testimonis, algunes de les experiències que mostren aquesta manera diferent de fer front a la repressió.

Impactes psicosocials de la repressió de la protesta social

Estel·la Salabarnada i Clara Alsius

Àrea psicosocial d'Irídida

Per entendre les conseqüències psicosocials de la repressió, haurem d'apropar-nos sempre a les experiències de cada una de les persones que han estat represaliades, amb la tendresa per escoltar i acompanyar els dolors i males-tars, activant la psicologia dels pobles que és la solidaritat.

Els dolors, els impactes són conseqüències inherents de la repressió, es manifesten en els cossos, les emocions, els pensaments de les víctimes de la violència i estan presents també en les tensions, conflictes, microagressions que afronten totes les comunitats, col·lectius i organitzacions. Entendre quins són aquests impactes i com es manifesten és important per tal d'aprendre com podem recuperar-nos, processar els dolors i fer sostenibles les lluites. Parlar-ne, per aprendre'n, posant les cures al centre per tal de sostenir els dolors entre totes i acompanyar-nos durant el camí.

La perspectiva psicosocial

A continuació, presentem un breu repàs sobre l'impacte psicosocial de la violència política en context de reunió i manifestació. Ho fem a partir de la revisió d'autores i autors referents en aquest camp. La perspectiva psicosocial des d'on ens situem (Harding, 1993), prové de la psicologia social llatinoamericana i de la psicologia de l'alliberació proposada per Martín-Baró.

La psicologia de l'alliberació va néixer com una necessitat de contraposar-se a una psicologia hegemònica colonialista, que tenia el focus posat en les ciències naturals, en laboratoris experimentals, fent un exercici de mimetisme científic que, per tant, no estava llegint la realitat llatinoamericana i no era un instrument de treball per intervenir en les necessitats i demandes dels pobles. La proposta de Martín-Baró (1986) va ser una psicologia compromesa amb les lluites i resistències de les oprimides d'Amèrica Llatina.

La psicologia de l'alliberació és una psicologia social que proposa una comprensió complexa i integral de l'individu que està vinculat dialècticament amb la societat, en una relació sempre oberta i en moviment. Inclou l'anàlisi del context sociopolític i les seves arrels econòmiques, d'aquesta manera, posa al descobert les relacions de poder subjacents en les experiències de la persona, en els seus llaços socials, en la seva visió del món, així com en el lloc on s'ubica en l'estructura social (Martín-Baró, 1986). Les emocions, els patiments, pensaments, accions i simbolismes, són producte d'aquesta relació i inseparables de la realitat concreta de les persones.

Tal com hem esmentat prèviament, la perspectiva psicosocial té les seves arrels en la psicologia de l'alliberació, i per tant, ens porta a la comprensió dels comportaments personals, subjectius i col·lectius a través de contemplar el context social, polític i històric. S'emmarca en una psicologia compromesa amb el benestar i prioritza la recuperació de la dignitat de les víctimes. Com a constructe basat en un subjecte històric, la perspectiva psicosocial considera que el patiment és una resposta normal davant de contextos anormals. Les respostes de les persones cobren així un sentit plenament social, polític i alhora, també subjectiu.

Des de la perspectiva psicosocial assumim un compromís amb l'acció i la trobada per la transformació social, a l'entendre que és l'única manera d'estar amb i per a les víctimes, les seves famílies i les seves comunitats, amb l'únic objectiu d'enfortir els seus estats psicològics, processos organitzatius i acompanyar les seves accions per la cerca de veritat, justícia, reparació i garanties de no repetició.

El context: la violència política

La violència política és un conjunt d'actes violents exercits des del poder, actes generats per l'Estat o per altres agents amb la connivència de l'Estat amb l'objectiu de controlar o castigar activitats polítiques i/o socials a través de la normalització de la violència i l'adoctrinament, no només dels cossos físics, sinó de totes les dimensions de la vida: cultural, ètica, psicològica, social (Correa, 2011). La por, la criminalització de la protesta, assenyalaments i estigmatitzacions, l'aïllament, detencions arbitràries, abús de poder, maltractaments policials, agressions, tortura... les diferents estratègies de repressió actuen per trencar el teixit col·lectiu, identificar l'anomenat enemic intern i implantar un règim d'impunitat.

La repressió de l'Estat sobre la població porta com a conseqüència un espectre d'impactes psicosocials, molèsties, dolors, pensaments, sentiments o formes de relacionar-se entre les persones que estan afectades, que s'expressen de manera diferencial des de el que és geogràfic, ètnic, col·lectiu, generacional i el gènere. De la mateixa manera, les formes de repressió també s'organitzen de manera diferencial activant i aprofundint els mecanismes d'opressió que operen en el sistema sociopolític: raça, classe i gènere. I en tant que són actes sistemàtics, duradors i col·lectius, deixen marques físiques, psicològiques i socials, i impacten en la salut de manera transversal.

Les diferents estratègies de repressió actuen per trencar el teixit col·lectiu, identificar l'anomenat enemic intern i implantar un règim d'impunitat.

Esdeveniments traumàtics i impactes en la salut

La violència política i les seves conseqüències suposen experiències traumàtiques pel fet que comporten un sentiment de ruptura en la continuïtat de la vida, i marquen un abans i un després en la vida de les persones afectades (Beristain, 2010).

Estudis sobre l'impacte psicològic de la violència política (Lira i Weinshtein, 1984) identifiquen el trastorn d'estrès posttraumàtic (TEPT) com el diagnòstic clínic més freqüent en relació a la violència política.

Segons Freud, el trauma psíquic és la conseqüència d'un gran esdeveniment traumàtic o una seqüència temporal de traumes parcials de menor envergadura que han actuat sobre el psiquisme del subjecte sobrepassant la seva barrera protectora. La psicologia clínica defineix el TEPT com els símptomes que poden ocórrer en haver presenciat un esdeveniment amenaçador per la vida o la integritat (física o psicològica), responent a aquest amb reaccions de por intensa, indefensió o horror.

Al manual sobre perspectiva psicosocial en la investigació en drets humans (Beristain, 2010) podem trobar les diferents reaccions simptomàtiques que poden presentar les persones afectades després de viure un esdeveniment traumàtic:

- Síntomes intrusius: imatges, pensaments repetitius sobre els fets. El que suposa que, molt de temps després, la persona té una alta reactivitat a estímuls semblants als de la violència.
- Formes d'evitació dels records i el dany: les persones tendeixen a evitar pensar, evitar conductes o sentir en relació als esdeveniments traumàtics. També, solen presentar retraïment afectiu, és a dir, limitacions a l'expressió de l'afecte o mostren insensibilitat davant relacions afectives.
- Estat d'alerta exagerada, amb dificultats de concentració, respostes de sorpresa exagerades i irritabilitat. És freqüent presentar-se amb insomni o alteracions del son.

Altres manifestacions simptomàtiques de la violència estan emmarcades en el diagnòstic de **depressió**, que es descriu com la situació mantinguda en el temps amb baix estat d'ànim o irritabilitat, alteracions de la són, fatiga, pèrdua d'energia, pèrdua d'interès en les activitats quotidianes, dificultats en la memòria i concentració, pensaments freqüents de mort o intent de suïcidi, canvis en la gana i pèrdua d'autoestima.

Així mateix, també és freqüent valorar l'impacte psicològic amb el diagnòstic **d'ansietat**: estat de tensió psicològica generalitzada o excitació psicossomàtica, i es manifesta amb respiració ràpida, ritme cardíac accelerat, trastorns gastrointestinals, sensació de nerviosisme o tensió emocional, etc.

Per últim, com una de les manifestacions simptomàtiques de la violència també trobem els **trastorns psicòtics**, són menys freqüents, però poden afectar de forma greu a persones que tenen una vulnerabilitat prèvia. Les conseqüències poden ser pèrdua del sentit de realitat i al·lucinacions.

Les definicions compartides fins ara ens descriuen les reaccions individuals davant d'esdeveniments traumàtics com la violència política. A continuació, anem a veure els impactes psicossocials. Per a tal exercici és necessari parlar del **trauma psicossocial** (Martín-Baró,1988), que tot i ser un concepte que neix per tal de comprendre les conseqüències psicossocials de la repressió política durant les dictadures llatinoamericanes, el seu ús és extrapolable a altres contextos, com la repressió als moviments socials de l'Estat espanyol, especialment, en els casos de protesta.

La ferida que afecta les persones ha estat produïda socialment, és a dir, les seves arrels no es troben en l'individu sinó en la societat. La seva naturalesa s'alimenta i es manté en relació a l'individu i a la societat a través de les diverses mediacions institucionals, grupals, i inclús, les individuals. Per tant, parlem de trauma psicossocial per emfatitzar el caràcter essencialment dialèctic de la

ferida causada pel context de violència al que s'està exposat, que a més, té conseqüències òbvies i importants a l'hora de determinar què s'haurà de fer per tal de superar aquests traumes.

Parlar de trauma psicosocial implica identificar la ruptura del funcionament institucional de la societat, així com la introducció de l'amenaça política com un factor constituent de les relacions socials sota condicions de violència. Martín-Baró identifica la polarització social com una característica del trauma psicosocial, conseqüència del que anomena la mentida institucionalitzada, l'exercici del poder per tal d'ocultar la realitat de la repressió política. La ideologia predominant en context de guerra o dictadures sol desenvolupar-se des de la divisió i polarització de la societat, catalogant un sector com els «altres», «els enemics», els «subversius», els «terroristes» o alguna altra denominació equivalent, el que permet la despulla de la condició humana. D'aquesta manera, la violència política sembla transformar-se en legítima una vegada que els seus destinataris han sigut deshumanitzats, i aquesta violència es cristal·litza en les relacions socials.

La por: El mecanisme amb conseqüències més complexes és la instauració de la por com a estratègia de control social. La por és un dels sentiments més complexos que s'experimenten en contextos de violència política, si bé és un sentiment positiu en tant que ens prevé i alerta, també pot ser molt negatiu perquè tendeix a paraitzar i aïllar a les persones. La por pot generar conseqüències negatives com angoixa, terror, reaccions corporals o pot inclús canviar el sentit de la realitat, res sembla igual i tot es transforma en amenaçant.

Creences bàsiques: Les creences bàsiques són un conjunt de pensaments sobre nosaltres mateixes, els altres i el món en el qual vivim. Són creences sobre el món com un lloc segur, benvolent i amb sentit, governat per quelcom controlable, que ens permet pensar en el món com un lloc segur. Són pensaments creats a través de l'experiència emocional. L'impacte dels efectes traumàtics pot amenaçar aquestes creences i provocar la pèrdua de confiança en les estructures de l'Estat, generar desconfiança envers els altres, generant el trencament del teixit social o inclús qüestionar la seva vinculació política o religiosa.

Parlar de trauma psicosocial implica identificar la ruptura del funcionament institucional de la societat, així com la introducció de l'amenaça política com un factor constituent de les relacions socials sota condicions de violència.

Estigma: L'estigmatització que es genera arran de l'assenyalament de l'enemic intern, a vegades es manifesta en forma de dolor i por en les víctimes i familiars, a més, fa que carreguin amb un pes moral molt fort, que genera inseguretat en les seves vides. Estigmatitzar a les víctimes és imposar la discriminació i l'aïllament. D'altra banda, les vulneracions a les víctimes suposen una pèrdua d'estatus, ja que les persones poden perdre els seus projectes de vida i part dels seus recursos econòmics.

El trauma psicosocial, per tant, instaura en les víctimes de la violència un marc d'excepció, i els símptomes que experimenten aquestes són formes de manifestació d'una experiència traumàtica o difícil. És a dir, són reaccions normals a experiències anormals, i és important ajudar a les víctimes a entendre el que els succeeix (Beristain, 2010).

Presentem a continuació i a mode de conclusió la taula elaborada per Aluna Acompanyament Psicosocial (2015), que recull els impactes en els nivells familiar, organitzatiu, comunitari i social, i també en els àmbits que són les emocions, pensaments, el cos, els sabers i maneres de fer, i els simbolismes.

Taula 1. Nivells i àmbits dels impactes psicosocials de la repressió

Nivells	Exemples	Àmbits	Exemples
Personal	Malestars corporals i emocionals. Sensació de vulnerabilitat, por, tristesa, desconfiança, culpa. Canvis en la visió de si mateix/a i en les seves relacions amb els altres. Pensaments i accions noves.	Corporals	Dolors en diverses parts del cos, somatitzacions, tics, ansietat, sudoració, tensió, fatiga i alteracions de la son i alteracions digestives, pèrdua o augment de pes, desinterès sexual.
Familiar	Canvis en la dinàmica familiar, els rols i les activitats. Confusió, tensions, silenci, sensació de vulnerabilitat, pèrdua, culpa i allunyament de les altres. Efectes laborals i econòmics.	Emocionals	Por, malsons, angoixa, preocupació, tristesa, plor, depressió, ràbia, impotència, irritabilitat, estat d'alerta, sobresalt. Patiment i dols. Sentiments de culpa o desvalorització. Sentir que es reviu l'experiència.
Organitzatiu	Por, ruptura de projectes col·lectius i polítics, sobrecàrrega emocional i de treball, desconfiança i tensions.	Pensaments i sabers	Auto retrets, records dolorosos, desconfiança, desesperança, dubtes sobre el futur i la societat, pèrdua de referents legals, socials i ideològics.
Comunitari	Por, terror, ruptura de vincles socials, desconfiança, estigmatització, silenci, rumors, desplaçament.	Fers, activitats, accions	Sobrecàrrega o pèrdua de feina, canvi de rols familiars, pèrdua de projectes, desplaçament forçat, denúncia pública i política, tràmits jurídics.
Social	Por, terror, desconfiança, estigmatització, paràlisi, indiferència, criminalització i normalització de la violència.	Simbolismes	Qüestionament de les creences espirituals, pèrdua de símbols i referents espai-temporals. Dates significatives trastocades. Divisió de la història vital entre un abans i un després. Dificultat per realitzar rituals. Canvi en el sentit del món, transculturització.

Nota. Extret de «Claves hacia el acompañamiento psicosocial», 2015, pp. 20-21. Ciudad de México: Aluna, Acompañamiento Psicosocial.

Conclusions

L'experiència de la violència política es considera un fet traumàtic atès que es realitza en un context d'indefensió i impunitat, les víctimes experimenten dolor, por, impotència per l'agressió soferta, i perquè la seva vida, el seu projecte vital i les seves relacions, es posen en joc. Quan tenen lloc esdeveniments violents generats per l'Estat o en connivència amb aquest contra la població,

Necessitem d'un marc teòric que llegeixi la realitat des dels pobles, amb capacitat per incidir de manera rellevant en aquells sectors de la població que són diana de les accions repressives de l'Estat.

es generen impactes a tots els nivells: individual, familiar, col·lectiu i social.

Necessitem d'un marc teòric que llegeixi la realitat des dels pobles, amb capacitat per incidir de manera rellevant en aquells sectors de la població que són diana de les accions repressives de l'Estat. Plantegem la psicologia social de l'alliberació i la perspectiva

psicosocial com aquest lloc des d'on llegir la realitat que ens envolta, partint que som subjectes històrics d'una realitat social, política, històrica i subjectiva.

Com a impacte emocional, algunes de les reaccions associades a la violència política són l'estrès, la ràbia, que es canalitza cap a un mateix o cap als altres, i també poden sorgir fantasies de venjança. D'altra banda, hi ha formes positives de canalitzar la ràbia com la denúncia, el suport a altres víctimes, l'organització i la lluita per canviar la situació. La culpa és una emoció moltes vegades sense base objectiva, però molt freqüent en les víctimes i molt dolorosa.

Així mateix, les relacions dins els col·lectius, les relacions familiars i les relacions personals, es veuen afectades per la repressió política. D'aquesta manera, la por, la culpa i la desconfiança poden trencar el teixit social i desconfigurar els referents que han sigut creats de manera personal, col·lectiva i social, el sostrat on neix el que és social i on es duu a terme la convivència. El trencament d'aquest teixit, és un trastorn social greu que empitjora les condicions de vida, la identitat col·lectiva i la història dels pobles.

Per tal d'acompanyar els dolors, les emocions, els cossos en la repressió política, cal que els estudiem, en parlem i es posin les cures al centre, construint espais de seguretat, escolta i solidaritat.

condicions de vida, la identitat col·lectiva i la història dels pobles.

Per tal d'acompanyar els dolors, les emocions, els cossos en la repressió política, cal que els estudiem, en parlem i es posin les cures al centre, construint espais de seguretat, escolta i solidaritat.

Respostes col·lectives d'afrontament davant la repressió

U(o)rdint

Col·lectiu d'acompanyament psicosocial

En els últims anys hem percebut un canvi important en la manera d'afrontar la repressió, d'entendre com afecta i a qui afecta, un canvi en la manera en què volem portar els processos i les campanyes, i també, hem identificat alguns dels elements que poden fer que aquests no ens destrueixin ni aïllin, com a grups ni com a persones. Hem vist i formem part dels col·lectius que han pres consciència de la importància d'estar preparades abans que es produeixi el cop repressiu, dels col·lectius que tenien assimilades i reproduïen maneres de fer masculinitzades i que hem decidit trencar i buscar altres maneres de fer, així com també hem vist familiars de persones represaliades que s'han organitzat de manera autònoma perquè saben que les seves necessitats eren diferents a les dels seus fills i filles.

Són molts els factors que poden haver influït en aquests canvis, nosaltres en volem destacar tres. En primer lloc, han influït aquells col·lectius que des de fa anys han generat materials, han fet tallers, xerrades, col·lectius que parlaven dels efectes de la repressió quan algunes sentíem que érem molt fortes i que no ho necessitàvem (*Activist trauma suport, Atenco somos tod@s*). En segon lloc, ha estat cabdal el moviment feminista, amb la visibilització i reivindicació de les cures en les lluites, tal com comenta una de les persones entrevistades: «A veces hablamos como si viniera de la nada y no. Es una cosa que tiene nombre y apellidos. Y las mujeres y el feminismo tienen moga que decir en todo esto a partir de 2010. En todos los sectores. Y eso es gracias al trabajo que estáis haciendo, y hay que decirlo. No es porque

En els últims anys hem percebut un canvi important en la manera d'afrontar la repressió, d'entendre com afecta i a qui afecta, un canvi en la manera en què volem portar els processos i les campanyes.

sí».¹ I finalment, també han influït els col·lectius que durant aquests últims anys han treballat des d'una perspectiva psicosocial acompanyant processos repressius.

«Ja hi havia un cert bagatge d'haver afrontat alguns casos repressius, però a més a més d'això hi havia també moltes feministes, molta presència de dones feministes i de potser homes sensibilitzats amb el tema, que també havien patit processos repressius i no tenien ganes de patir-los de la mateixa manera. Érem molt conscients que tot això era un procés a llarg termini, que era una cosa que la portaríem durant anys, i que aquesta consciència feminista que jo crec que és la d'incorporar les cures, els límits, detectar on som vulnerables, on som fortes, fomentar la creativitat, el punt aquest on cadascuna aportés des de lo que sabia, doncs jo penso que ha sigut una cosa de supervivència molt conscient, de posar sobre la taula: 'Això va per llarg, tenim una incertesa molt gran amb moltes coses, o ho fem així o petarem».

Explicarem algunes de les estratègies i aprenentatges que alguns col·lectius i grups de suport han desenvolupat en aquests últims anys per tal d'incorporar aquesta perspectiva a l'hora d'afrontar la repressió, així com algunes de les dificultats i reptes encara avui presents. Per fer-ho, ho estructurarem temporalment, en aquells col·lectius i grups que es preparen, de manera preventiva, per a possibles efectes de la repressió, col·lectius i plataformes que intervenen i donen suport en el moment en què es dona el cop repressiu, i grups de suport i xarxes que s'activen posteriorment.

Col·lectius: estratègies i reptes

Hi ha col·lectius que decideixen incorporar aquesta perspectiva i treballar aquests aspectes quan comencen a preparar una acció, col·lectius que ho fan perquè prenen consciència d'una sobreexposició al carrer i col·lectius que necessiten que passi quelcom més greu al poble o ciutat per parlar d'aquests

¹ Tots els testimonis que apareixen a l'article són de persones amb diferents trajectòries polítiques que estan incorporant d'alguna manera aquesta perspectiva psicosocial o feminista i que participen en col·lectius, grups o xarxes de suport que formen part d'una dissidència política.

temes. En qualsevol cas, són moltes i diverses les estratègies que en els últims anys s'han desenvolupat per tal d'anticipar-se, d'estar més ben preparades per fer front a la repressió, i per fer que els processos als quals ens hem d'enfrontar no dinamitin els nostres col·lectius o assemblees, ni les persones que en formem part («ser conscients que ens hem de cuidar, perquè moltes vegades *lo urgente te quita lo fundamental*»).

En aquest sentit, molts col·lectius prenen consciència de la importància d'analitzar i reflexionar sobre les seves pràctiques polítiques per tal d'incorporar les cures i per generar individualment i col·lectivament estratègies que minimitzin l'impacte que pot tenir en nosaltres la repressió. S'activen xarxes, es generen, es comparteixen i s'adapten materials, es fan tallers sobre límits, sobre pors, es fan xerrades sobre aspectes legals i sobre actuacions policials, perquè sabem que conèixer els mètodes i estratègies de l'Estat ens pot ser útil per disminuir la incertesa en situacions de tensió i, així, augmentar la nostra capacitat d'acció («t'adones que estàs en aquesta situació i que cal cuidar-nos, i cal cuidar-nos individualment, i dir com estem, i cal cuidar-nos col·lectivament, i aquest és un aprenentatge que ens va servir i vam tornar a fer conscient. I el taller va ser una empenta i una força. Quan ens vam obrir entre nosaltres, ens vam dir com estàvem, vam generar vincles que a dia d'avui ja queden»). No volem començar de zero i sabem que això implicarà generar mecanismes de traspàs, tant internament, com cap enfora dels col·lectius.

En tot aquest treball, els col·lectius ens hem trobat també amb dificultats i reptes: l'autoexigència («perquè una cosa es dugui a terme han d'estar totes les opcions contemplades, ben pensades, s'ha de tenir en compte la gent diversa que vindrà, que tothom trobi el seu espai, la seva manera, etc. I això per mi és una perspectiva molt important, bàsica, però a vegades també fa els processos molt llargs i paralitza una mica la part més pràctica i espontània»), la dicotomia entre saber posar límits i que la repressió no ens paralitzi («si ens retirem vol dir que estem cedint al seu joc, i si no ens retirem potser estem forçant una cosa que no volem»), trencar amb l'imaginari de l'heroi i ampliar la mirada de què és fer front a la repressió («ser consciente de tus vulnerabilidades es una fortaleza. Si sabes cuándo te puedes cagar las patas abajo, eres más fuerte»), o trencar la dicotomia entre emoció i acció, tal i com volem fer amb la dels gèneres binaris («está el tema de cómo vivimos los procesos, donde también podríamos hacer una dicotomía de ver las acciones en tanto a eficacia: a si han salido o si han conseguido su objetivo; o en tanto a como hemos vivido el proceso. Muchas veces, si has conseguido tu objetivo pero de por medio se ha petado la asamblea, porque aquí no hay quien aguante, pues

claro... Yo creo que esto cada vez se está mirando más, y esto tiene mucho que ver con la política feminista que se está incorporando»), entre d'altres.

Tot i això, o precisament per això, també ha sigut clau la reafirmació i el reconeixement dels aprenentatges i processos, així com generar espais de suport per potenciar els vincles i enfortir les xarxes («es un espacio para conocernos, sabemos que el conocernos crea un vínculo, conocernos fuera del tema que nos ocupa. Crea vínculos y esos vínculos nos hacen después más fuertes. Hacen que después la gente se quiera partir los cuernos por otras personas a las que quiere. Y bueno, tenemos ese espacio que sólo es diversión. Se merienda, se cena, y se cuentan chistes y se ríe y ya está, ahí no se habla de nada más. Y la gente está bastante animada: ¡Eh, es viernes, nos vemos en suport mutu!»).

Traspàs d'eines i metodologies: els tallers

U(o)rdint és un col·lectiu d'acompanyament psicosocial en processos repressius, i així com la comissió psicosocial de *Rereguarda en Moviment* o el col·lectiu *TRAMPA*, a Madrid, treballem facilitant espais on compartir i generar estratègies per poder estar més ben preparades per fer front als processos repressius. Sent conscients que preparar-nos passa per entendre per què es donen aquestes situacions, que no són casos aïllats sinó que formen part d'una estratègia de control de l'Estat; per assumir que aquests processos tindran un impacte sobre la vida, no només de la persona represaliada, sinó també de les persones del seu entorn (familiar, amistats, etc.) i que potser apareixen símptomes als dos dies o potser als tres anys i és important que els puguem reconèixer com a tals; per adonar-nos i creure'ns que tenim moltes potencialitats, que en les nostres pràctiques polítiques feministes, llibertàries... hem pogut desenvolupar tot d'estratègies que en situacions de tensió s'han de tenir molt presents, i alhora per ser conscients de que també tenim vulnerabilitats, tant individualment com col·lectivament, i que el que ens pot servir és analitzar-les per poder trobar estratègies per minimitzar-ne les conseqüències.

Els tallers volen ser en si mateixos espais de cura, on es pugui fer un traspass de metodologies i eines per treballar aquests temes. Alguns dels aspectes que tenim molt presents als tallers són parlar i diferenciar allò individual, d'allò col·lectiu, remarcant que el que serveix a una persona pot no servir a altres

i, per tant, quan parlem d'impacte o d'estratègies d'afrontament ho hem de fer en espais de no judici. D'altra banda, analitzar, desgranar i entendre quins són els seus objectius, les seves finalitats, quin impacte poden generar en nosaltres per poder facilitar que es generin i es comparteixin estratègies de resistència. *La dificultat per donar un sentit a una experiència fa que siguem més vulnerables en situacions límit. En canvi, tenir una ideologia o conviccions fermes ens ajuda a donar sentit al que està passant* (Beristain y Rirea, 1992), a mantenir la pròpia integritat com a persona i desenvolupar una postura activa i solidària («com a estratègia, el que vam plantejar, més enllà de la idea que si hi ha una diversitat de tàctiques millor, era que tothom havia de tenir un espai, ja que si tu vius una situació repressiva fent una cosa que no estàs convençuda, ho vius diferent que si estàs convençuda. Gent que ha rebut moltes hòsties en càrregues, quan hi va haver lo de les hòsties a plaça Catalunya, i es va asseure a terra sense tenir clar si es volia asseure o no, des d'aquell moment ha passat que ha tingut més por a la policia que mai, perquè en aquell moment no volia estar allà»).

Un altre aspecte important és poder parlar de necessitats, i en conseqüència generar espais on totes ens aturem i ens donem temps per escoltar-nos a nosaltres mateixes i a les nostres companyes, per així poder-nos fer conscients i responsabilitzar-nos del que hi ha o es necessita al grup.

Un altre aspecte important és poder parlar de necessitats, i en conseqüència generar espais on totes ens aturem i ens donem temps per escoltar-nos.

Dispositius psicojurídics

En el marc de les vagues del 2012, activistes, advocades i persones que treballen des d'una perspectiva psicosocial decideixen generar un mecanisme anti-repressiu més estable, que pugui donar resposta a la repressió en context de mobilització: *Rereguarda en Moviment*. Aquesta plataforma es crea, d'una banda, com a *eina per a donar suport legal, econòmic i psicosocial a totes les represaliades i afrontar els processos judicials, així com les derivacions psicològiques i socials inherents a la repressió i, de l'altra, com a espai de confluència per portar a terme accions concretes encaminades a oferir una resposta clara i contundent a aquesta ofensiva repressiva que ens afecta a totes* (Rereguarda en Moviment, s.d.).

Entre les diverses eines, estratègies i accions que duu a terme, destaquem els dispositius psicojurídics, coordinats per la comissió jurídica de *Rereguarda*, en què juntament amb altres advocades col·laboradores, la comissió psicosocial de *Rereguarda* i *U(o)rdint*, s'activa un telèfon d'atenció en casos de mobilització o vaga general, i es fa assistència a comissaria i a la Ciutat de la Justícia. El telèfon comença sent una eina que la gent utilitza quan ha sigut detinguda, per tal de ser assistida per una advocada de confiança, i acaba sent, a més a més, el referent on trucar per donar testimoni de detencions o de mals tractes per part de la policia. Pel que fa a l'assistència a comissaria o a jutjats, es crea un mecanisme coordinat, que genera força i alhora calma, per afrontar aquestes situacions («se va armando y teniendo muy en cuenta que en esos momentos de máxima tensión, donde hay detenciones, donde además se amplifica por el impacto mediático, donde aparece el miedo a la prisión preventiva, esa coordinación, abogados y abogadas con personas que trabajan desde la perspectiva psicosocial, yo creo que permitía generar una red que en muchos casos era muy importante. Para mí, como abogado, era muy importante saber que había alguien fuera pendiente de cómo estaba la familia mientras yo estaba haciendo la vista de prisión»).

Campanyes antirepressives i grups de suport

En aquests últims anys també hem observat canvis en la manera de fer dels grups de suport i les campanyes antirepressives, canvis en com s'organitzen i funcionen, canvis en la manera d'incorporar les cures, canvis que com dèiem al començament, van de la mà de la incorporació de la perspectiva feminista en aquests espais («el fet que hi hagi moltes dones que estiguin o hagin estat en espais feministes, en una mateixa assemblea, tot i que no s'expliciti, fa que la configuració d'aquesta assemblea ja sigui diferent. Tot i que no es digui mira: «jo necessito parlar d'això» o «anem a crear un espai per a parlar d'aquestes coses»; ja veus que hi ha un tracte diferent entre la mateixa gent de l'assemblea que dóna peu a plantejar-ho»).

En relació a la incorporació de les cures en aquests processos, hem vist com en alguns espais es comença a parlar de límits i de necessitats, també s'identifica i comença a treballar com ens està afectant, i no només a les encausades i condemnades, sinó també a l'entorn. Es parla de la importància de cuidar-nos i de decidir sobre els nostres processos, per fer els processos

sostenibles, per reduir l'impacte que tenen, i també perquè forma part de la nostra construcció política feminista. No està sent fàcil, perquè, de vegades, és cansat i esgota, perquè ens desconnectem de nosaltres mateixes o perquè ens és difícil parlar-ho («me n'he adonat que no tenia ni tan sols un llenguatge que em permetés parlar de mi, de les meves emocions, llavors això és un treball que ens cal fer»), perquè ens movem bé entre l'alegria i la ràbia, però potser no tant en la tristesa i la por («moltes vegades com que no deixem acabar de plorar aquestes emocions, el que passa és que generem molt de conflicte. En comptes de dir: 'estic trista perquè això pot passar i em fa molta por perquè no vull que se les

enduguin', crec que el que ens és més fàcil és dir: 'això és una merda' i entrar en el mode fàcil, i connectar amb la crítica, la ràbia i l'enfado»), o perquè de vegades ens fa entrar en un nivell d'autoexigència que pot paraitzar-nos.

Altres dificultats o reptes que apareixen, en aquest sentit, són: la dificultat de diferenciar entre les necessitats pròpies i les de l'entorn; les relacions prèvies entre les persones, els imaginaris col·lectius («els imaginaris que tenim les unes de les altres, perquè en realitat tu i jo no hem compartit espai i no ens coneixem, però tu tens una idea preconcebuda de mi i jo tinc una idea preconcebuda de tu») i el que generen les crítiques externes; així com la dificultat de treballar plegades amb qui no vol fer-ho des d'aquesta perspectiva.

Així mateix, des d'una perspectiva interseccional, el gènere, la classe o la raça també intervenen en la manera d'afrontar i viure els cops repressius. Un exemple és el fet que comenta una de les persones entrevistades sobre la composició dels grups que perduren: «quan una situació repressiva s'allarga, només queden les dones, perquè és la part aquesta de «està molt bé», però com a home jo no puc estar aquí tota la vida fent això. Jo he vingut en un moment donat per fer un suport, però tinc el meu col·lectiu que és el que he decidit fer»). Potser si ens preguntem: «fins a quin punt estàs disposat a deixar que l'altre, sigui el que sigui, l'altra situació, l'altra persona, t'afecti en com has decidit tu que sigui la teva vida?», s'evidencia que és una qüestió de gènere.

En relació a la incorporació de les cures en aquests processos, hem vist com en alguns espais es comença a parlar de límits i de necessitats, també s'identifica i comença a treballar com ens està afectant, i no només a les encausades i condemnades, sinó també a l'entorn.

Ser conscients d'aquestes dificultats i voler dedicar el temps a buscar altres maneres de fer és significatiu.

Xarxa antirepressió de familiars de detingudes

Una altra experiència que volem destacar en aquests últims anys, és la creació de la *Xarxa anti-repressió de familiars de detingudes*, que aglutina familiars de persones encausades en processos repressius en el marc de la dissidència. La Xarxa es va formar el 22 de desembre del 2014, en el context de l'onada repressiva durant les mobilitzacions per Can Vies «des del primer moment vam deixar clar que la Xarxa no només seria per familiars de Can Vies, sinó que també aixoplugaria a familiars d'altres mobilitzacions com és el cas de la Vaga General del mes de març i novembre 2012, el 12-October 2012 Antifeixista, el Cas Montoro de Vilanova i la Geltrú, i totes aquelles famílies d'altres situacions en l'àmbit de la dissidència política que es troben en la necessitat de formar part de la Xarxa antirepressió de familiars de detingudes». La Xarxa es crea amb tres objectius fonamentals. En primer lloc, donar acollida i suport als familiars de les persones detingudes («la valoració que en fem quan parlem és que quina sort haver fet la Xarxa perquè ens sentim amb una força que d'alguna manera t'inunda, perquè saps que quan passa alguna cosa una mica greu doncs la gent de seguida està al cas, reacciona i aporta, i intenta fer costat i, aleshores, això notes que crea una energia molt especial. Estic molt agraïda i ho continuo estant perquè dintre de la situació complicada, ens ha donat l'oportunitat de conèixer-nos, de fer un vincle que s'ha anat enfortint»). En segon lloc, per trencar els esquemes actualment dominants que criminalitzen els fills i filles portant a terme, en cada moment, les accions adequades («jo crec que hi ha un abans i un després d'una història així a la vida. Hi han poques coses que siguin importants, però aquestes poques coses ho són molt d'importants. Una d'elles és el fet de tenir fills, és una molt important perquè et crea un vincle que ets mare o ets pare fins que et mors. Una altra experiència brutal és la detenció d'un fill. Mira, la parella pot ser fantàstica, molt intensa, durar molt anys o molt pocs, però no té la mateixa connotació que ser mare o que ser pare, i la detenció és una experiència brutal perquè és una invasió a la teva vida, no només a la vida d'aquell fill o filla sinó a la teva pròpia vida. Es donen un seguit d'actuacions que et trasbalsen i aleshores és quan prens consciència d'aquest abans i després, que vol dir que allò no ha estat fortuït,

que no és una casualitat, que això passa sistemàticament. I aquí és quan poses com a prioritat a la teva vida, amb altres no la única però, com a prioritat, plantar cara a això i si pots fer-ho col·lectivament millor»).

I, per acabar, per treballar conjuntament amb entitats afins amb la voluntat de sumar esforços («davant d'una situació així, la veritat, tan desproporcionada, i que criminalitzen tant, el fet de no trobar-te sola és important i poder compartir. Ja no només donar-nos suport, que això està molt bé. És anar sumant amb altres entitats i col·lectius, és anar a fer l'engranatge, anar descobrint la potencialitat que té»).

Durant aquests anys, hi ha hagut molts aprenentatges en la relació amb els fills i filles («t'apropes, perquè obres la ment. Si tenies una manera de pensar, comences a obrir i a veure aquella manera de pensar, de respirar que tenen, de fer, i entendre-la»); i amb d'altres moviments polítics i socials («jo també diria la descoberta, al menys per part de familiars de la Xarxa, la quantitat de col·lectius i de persones que estan, jo no en tenia ni idea. Que existia Rereguarda, no en tenia ni idea. Que existia Alerta, no en tenia ni idea. Que hi havien tants casals i tants ateneus, tampoc no en tenia ni idea. És a dir, tants i tants col·lectius i organitzats. El cas dels familiars de la Xarxa, en general, i nostre, i en el meu en concret, va ser també de poder respirar, de dir: 'Caram, no sabem què passarà però aquí hi ha una actitud col·lectiva de resposta a aquesta situació tan de despropòsit i absurda»). I també reptes: «si el nostre paper fos només de fer-nos costat des del punt de vista emocional, tindria un sentit, cobriríem una funció, segurament molt important, vaja, segur, i ho és. Però el fet de, a més a més, voler visibilitzar davant tot el qui ens escolti i més, el que està passant, això passa factura. I n'ets conscient d'això. I n'ets conscient el dia que et trobes davant d'alguna tarima amb 500 persones a davant i tu dient el que dius. I tu saps que en aquell moment has sortit de l'armari».

Aquestes són algunes, i segur no totes, de les experiències que mostren per nosaltres una manera diferent de fer front a la repressió, una resistència que ha sabut aprendre del que no els funcionava, de les cagades, i que segueix fent-ho. Assemblees, grups de suport i col·lectius que ens seguim trencant el cap perquè sabem que com a dissidència, la repressió formarà part de les nostres vides, i que si volem seguir amb les nostres lluites i projectes, hem

Experiències que mostren per nosaltres una manera diferent de fer front a la repressió, una resistència que ha sabut aprendre del que no els funcionava, de les cagades, i que segueix fent-ho.

de generar estratègies d'afrontament i, potser, entendre que la manera en què fem front a la repressió també forma part de la nostra identitat política.

«Plantegem la repressió com una situació excepcional, i clar, el problema és que és una situació massa habitual. Com que és negatiu no ho vols encarar, perquè prefereixes mirar cap a una altra banda i pensar que no passarà. Llavors clar, si en el teu dia a dia no tens en compte aquestes coses, no tant la part de repressió, sinó aquesta part de cures, el dia que les necessites i és una situació més greu, i ho has de fer, no pots. És com dir: no faig exercici i de sobte, has de córrer de la policia, doncs et pillaran, perquè no puc córrer, no estic preparada per córrer. Per això jo crec que potser, en aquests entorns amb una perspectiva feminista, en els que ja mires de veure com està la gent i no només quin és l'objectiu explícit pel qual ens ajuntem, sinó com fem sostenible aquest grup; després, en una situació que encara sigui de més estrès, comences des d'un altre nivell.»

Conclusions

En els últims anys hem percebut un canvi important en la manera d'afrontar la repressió, d'entendre com afecta i a qui afecta, un canvi en la manera en què volem portar els processos i les campanyes: col·lectius i grups que es preparen, de manera preventiva, per a possibles efectes de la repressió, plataformes com *Rereguarda en Moviment* que intervenen i donen suport en el mo-

Hem de generar estratègies d'afrontament i, potser entendre que la manera en què fem front a la repressió també forma part de la nostra identitat política.

ment en què es dóna el cop repressiu, i grups de suport i xarxes de familiars que s'activen posteriorment.

En aquests últims anys s'han desenvolupat estratègies per tal d'incorporar, visibilitzar i reivindicar la perspectiva feminista i psicosocial a l'hora d'afrontar els processos repressius.

Són molts i diversos els aprenentatges que col·lectius i grups de suport han fet per tal d'anticipar-se, d'estar més ben preparades per fer front a la repressió, i per fer que els processos als quals ens hem d'enfrontar no dinamitin els nostres col·lectius o assemblees, ni les persones que en formem part.

En tot aquest procés també han aparegut reptes i dificultats, que encara avui requereixen que assemblees, grups de suport i col·lectius ens seguim

trencant el cap perquè sabem que com a dissidència, la repressió formarà part de les nostres vides, i que si volem seguir amb les nostres lluites i projectes, hem de generar estratègies d'afrontament i, potser entendre que la manera en què fem front a la repressió també forma part de la nostra identitat política.

Bibliografia

Impactes psicosocials de la repressió de la protesta social

- Aluna, Acompañamiento Psicosocial (2015). *Claves hacia el acompañamiento psicosocial*. Ciudad de México: Rosa Luxemburg Stiftung.
- Beristain, C.M. (2010). *Manual sobre perspectiva psicosocial en la investigación de derechos humanos*. Bilbao: Hegoa.
- Correa, C. (2011). El acompañamiento psicosocial: una construcción colectiva. En *Cátedra Internacional Ignacio Martín Baró*. Colombia: Facultad de Psicología de la Pontificia Universidad Javeriana de Bogotá.
- Harding, S. (1993). Rethinking Standpoint Epistemology: What is «Strong Objectivity»? En Alcoff, L. i Potter, E. (eds.), *Feminist Epistemologies*. New York: Routledge, 49-82.
- Martín-Baró, I. (1986). Hacia una Psicología de la Liberación (Cap. 9). En I. Martín-Baró, I., *Psicología de la Liberación* (pp. 283-302). Madrid: Trotta.
- Martín-Baró, I. (1988). La violencia política y la guerra como causas del trauma psicosocial en El Salvador (Cap. 3). En Martín-Baró, I., *Psicología Social de la Guerra* (pp. 65-84). San Salvador: UCA Editores.
- Lira, E. et al. (1984). *Psicoterapia y represión política*. México DF: Siglo XXI Editores.

Respostes col·lectives d'afrontament davant la repressió

- Beristain, C.M. i Riera, F. (1992). *Afirmación y resistencia: «La comunidad como apoyo»*. Bilbo: Virus.
- Xarxa Antirepressió de Familiars de detingudes (sense data). Recuperat de <https://www.facebook.com/Xarxa-anti-repressi%C3%B3-de-familiars-de-detingudes-1579180782349268/>
- Rereguarda en Moviment (sense data). Recuperat de <http://rereguardaenmoviment.org>

Capítol 3

Repressió, gènere i feminismes

María Palomares Arenas
Calala-Fondo de Mujeres

Marta Mato i Ariana S. Cota
Stop Represión Granada

Repressió i gènere: sentit ampli

En aquest article tractarem com s'entén la repressió des d'una mirada feminista, i com la violència política exercida contra cossos dissidents és fruit d'un sistema basat en la divisió i la desigualtat de sexe/gènere. També presentarem com les dones, en l'equació de la repressió també han estat subjectes i han sofert la violència, no només han estat en el rol d'acompanyament. Com, l'acció política de les dones, encarnada en el moviment feminista, també ha estat objecte de càstig en el seu intent per abolir l'ordre imperant.

Darrere de tota persona represaliada i castigada hi ha un grup de suport, aquest ha estat històricament el rol reservat a les dones en situacions de pressió. Aquest rol, d'acompanyament i cura, és imprescindible per sobreviure a un procés repressiu. I amb el temps, els grups de suport han anat incorporant sabers i pràctiques que han millorat i sostingut la feina d'acompanyament. Però de vegades, és inevitable pensar «era necessari passar per aquí». El model de l'activista/heroi que ho dóna tot per la causa ha estat recurrent en les

diferents onades de moviments que s'han succeït en l'Estat espanyol des dels seixanta. I sense negar que ha estat necessari arribar fins al final en les lluites per aconseguir avanços, qüestionar la necessitat de sacrifici i la roda d'acció/repressió també és necessari si volem fer una anàlisi de gènere de la repressió i si es vol desaprendre l'ordre patriarcal.

La repressió política de l'Estat està encaminada a contenir, castigar, prevenir, descoratjar, manifestacions d'oposició, de resistència, de dissidència, de qüestionament, de transformació de l'ordre social establert. En l'Estat

Qüestionar la necessitat de sacrifici i la roda d'acció/repressió també és necessari si volem fer una anàlisi de gènere de la repressió i si es vol desaprendre l'ordre patriarcal.

actual no hi ha gairebé llocs on mirar sense trobar un vector de repressió sobre tots aquests cossos «estrany», els cossos dissidents, els cossos crítics; aquests cossos que se surten del motlle del «ciutadà neoliberal virtuos» (Isin, 2002) i, per tant, apareixen com a cossos que han de ser disciplinats. La repressió, encara que es configura en un context global, no és monolítica. És,

a l'inrevés, un «*continuum*» configurat per múltiples pràctiques que van des dels «*serious speech acts*» –pactes antiterroristes, invasions militars, reforma del Codi Penal, expansió del complex industrial penitenciari– fins als «*little security nothings*» (Husymann, 2011), actes quotidians com la recollida de dades, les identificacions o els enregistraments de les càmeres de seguretat. Així mateix existeix repressió d'alta i baixa intensitat, que va des de la violència policial i detencions injustificades a sancions administratives i ordenances cíviques que organitzen jeràrquicament la ciutat. En la repressió entren en joc tant elements normatius com a materials, simbòlics i subjectius.

Per a l'Estat neoliberal és necessari estendre els mecanismes punitius dels Estats per controlar a la població, cada vegada més desposseïda dels seus drets i territoris, a favor del blindatge de l'acumulació del capital transnacional. La repressió política funciona llavors com a mecanisme necessari en aquesta fase de govern neoliberal de societats, però també de subjectes, de cossos, que està vehiculada per la securització om a eina per legitimar l'autoritat de l'Estat, eina que construeix d'aquesta manera, l'enemic que diu combatre.

Com afecta la repressió dels Estats neoliberals militaritzats del segle XXI a les persones que han estat tradicionalment excloses de les comunitats polítiques, als cossos sempre al marge, a les dones «sobre el cos de les quals han escrit els Estats la seva sobirania» (Segato, 2013: 34)?

Estem en temps de «petits sobirans» que creen contínuament fronteres materials i simbòliques per a la jerarquització de la ciutadania i la fragmentació social (Estévez, 2015: 25). Com assenyala Tamar Pitch (2010: 128), el «populisme autoritari» d'aquests petits sobirans s'alimenta de les pors masculines a les dones i a la seva sexualitat, i utilitza un llenguatge clarament masclista i sexista per legitimar-se a si mateix. En aquest sentit, el gènere que performen les instàncies de poder global canvia i es reconstrueix constantment. Avui ja no s'escenifica a través de masculinitats més suaus i modernes –menys rígides, menys militaritzades– com la dels executius dels anys noranta sinó que ara es despleguen a través de cossos militaritzats que actuen des de la seva masculinitat hegemònica exhibint la seva potència sexual, econòmica i política.¹

La ideologia neoliberal dominant ens norteja el cap amb mandats contradictoris. D'una banda, «insisteix en la necessitat de ser autònom, autosuficient, capaç de cuidar-se a si mateix; per l'altra, ens informa que els únics vincles socials importants són els primaris; això és, els tradicionals/familiars» (Pitch, 2010: 23). Hi ha travessant una qüestió fonamental: la qüestió de l'ordre en si mateix. Quan es parla de desordre sovint se significa «desordre social», la pèrdua d'identitat i la confusió de fronteres entre el de «fora» i el de «dins». En aquest context d'erosió dels llaços socials/comunitaris a les dones se'ns encarrega una missió específica: mantenir unida i reconstruir la família dins d'aquest món insegur. No és només que les dones hagin de cuidar del seu propi cos sinó que també han de cuidar dels cossos dels altres. Els «cossos de dones» al·ludeixen no només a la reproducció de l'espècie sinó també a la continuïtat de la «família», la «nació», el «grup ètnic», la «identitat nacional», la «tradicció». Així, són els cossos de les dones en si mateixes els elements considerats «en perill»/ «com a perill». Si «les dones són perilloses per a l'ordre simbòlic i social»

1 En el context de la recent repressió d'alta intensitat a Catalunya, el 18 d'octubre de 2017 el compte de el «Fòrum de Guàrdies Civils» llança un tweet revelador d'aquesta connexió entre violència estatal i violència sobre el cos de les dones: «*Tú cuida de tu mujer o de tu novia y mira a ver si dentro de 9 meses no te trae un regalito. Es lo que tiene que haya en Cataluña 7.000 compañeros guapetones y fornidos*». Una altra vegada la violència (sexual) sobre el cos de les dones per atacar la identitat de l'enemic. Una altra vegada missatges que es llancen en diverses dimensions, com a pacte de companyonia/aliança/reconeixement entre els Guàrdia Civils homes –sentit horitzontal–, i com a amenaça als cossos de dones/cossos subalterns –sentit vertical–. Una altra vegada el Guàrdia Civil amb la identitat fragmentada per l'Estat neoliberal buscant en la violència sobre el femení el seu lloc de pertinença i enunciació. Una altra vegada ser home significa ser capaç de violar a una dona.

(Pitch, 2010: 25), els seus cossos han de ser estricta i primàriament disciplinats i controlats. Al mateix temps, les dones són les encarregades de cuidar la comunitat; quan aquesta es desestabilitza la culpa de les dones i els seus cossos ja només serveixen com a llenç on inscriure la dominació masculina. La prevenció enfront dels riscos és element clau de la tasca de cures amb la qual s'encapsula els cossos de les dones. Des d'aquesta aproximació utilitzem el gènere com a categoria epistemològica per entendre la repressió de l'Estat en el context de la desposseïció de les societats del sud d'Europa. Però el gènere no només és alguna cosa que tingui a veure només amb les experiències de les dones sinó amb una relació de poder que modela totes les posicions de la vida social. Allà on sempre mires hi ha una jerarquia de gènere o un llenguatge de gènere però «tothom té una teoria sobre el gènere» (Sheperd, 2010:35). «Tothom» defineix les posicions i les subjectivitats a través del binari jeràrquic masculí/femení. L'existència d'aquest sistema binari i jeràrquic de sexe/gènere és constitutiu de la mateixa existència de l'Estat i del seu poder punitiu.

El gènere és un concepte axiomàtic per a la construcció de posicions socials hegemòniques i subordinades i és clau en la nostra anàlisi de la faceta productiva de les pràctiques reguladores en les quals el poder punitiu i el gènere construeixen allò que diuen regular (Mato, 2015). Les feministes han assenyalat al llarg de la història que l'Estat/poder polític s'ha construït sobre una divisió fundacional: públic/privat, amb la seva correspondència masculí/femení. Els homes pertanyen als llocs públics –producció–, les dones a l'àmbit privat –reproducció–. Les dones com a essència de la família, el refugi, la llar. Els homes com a essència de la política i la seguretat. Per això a les dones/cossos llegits com a dones/feminitzats se'ns ensenya des de petites la por al carrer, perquè no és el nostre lloc, legitimant-se al seu torn en la necessitat de protecció dels cossos precaris immensament insegurs al món/economia global.

El discurs cultural hegemònic s'esforça per reforçar contínuament la imatge d'una mateixa com «ontològicament en perill» (Butler, 2017:7). Al mateix temps, les pràctiques i institucions de la modernitat han fomentat el fet que «les dones tenen un sentit difús de la inseguretat que podríem cridar ontològic» (Pitch, 2007: 3). Hem après que el carrer i la ciutat són perilloses per a les dones i oportunitats per als homes. El «risc» com a mandat per als homes i la «prudència» com a ordre a les dones. A partir d'aquest esquema, d'aquest binari, aprenem que ser dona és necessari als nostres homes per protegir-nos dels homes estranys. Així es configura la metàfora de gènere fundacional de la política: ser homes ha de ser llavors protegir a les nostres dones i conquerir les dones dels altres homes. La violència legítima de l'Estat sobre la població

apareix fundacionalment unida a la violència legítima dels homes sobre «les seves» dones. Ser dona és, en conseqüència, necessitar a homes coneguts per protegir-nos dels homes estranys. Perquè el cos feminitzat emergeix dins del marc social que imposa que els homes estranys i el que és públic són el perill mentre que els homes coneguts i la llar són el refugi. Resulta clar des d'aquesta perspectiva feminista que el discurs de seguretat sobrel·lançat des de les pràctiques/instàncies de poder no és la seguretat que necessiten les dones i que els mecanismes de repressió entorn de la securització en aquesta època de nou constitucionalisme-punitiu-neoliberal es despleguen de manera específica sobre el cos de les dones.

Què hi ha darrere de la dialèctica protector/víctima potencial? Com funciona la casa per tenir por al carrer? Quin és l'efecte sobre les dones i les cases de la militarització dels homes als carrers? Sharon proposa que la seguretat de les dones/cossos feminitzats solament seria possible en espais alliberats del vincle protecció/submissió (Sharon, 2008). Quins tipus de vincles construeixen les dones lliures? Les dones lliures es converteixen en dones públiques, preses per als homes. Zaffaroni (2009), en la seva lectura del procés penal de la Inquisició, sosté que per mantenir el control de la societat als carrers calia mantenir el control de les dones a les cases, de manera que el poder punitiu i el patriarcal es van unir definitivament en l'època inquisitorial amb la convicció que calia disciplinar sexualment a les dones per eliminar els elements pagans de la societat.² Però com es desplega avui dia l'Estat policial i punitiu per forçar-nos a quedar-nos a casa? Què ens diu la repressió institucional sobre els feminismes?

Tant la repressió institucional com la violència de gènere són amalgames de construcció hegemònica de la realitat, i són el resultat de les polítiques mantingudes pels Estats. La violència política serveix per establir la frontera entre

**Hem après que el carrer
i la ciutat són perilloses
per a les dones i oportunitats
per als homes. El "risc"
com a mandat per als homes
i la "prudència" com a ordre
a les dones.**

2 El «martell de les bruixes, com a primer llibre de procés penal articulava els processos inquisitorials, va ser publicat en 1484 amb el títol *Malleus Maleficarum*: el martell de les bruixes. Silvia Federici al costat de Traficants de Somnis han llançat una campanya «Per la memòria de les dones assassinades acusades de bruixeria» que persegueix articular una recerca, anàlisi i difusió dels casos de bruixeria en l'Estat espanyol <https://goo.gl/forms/ra2f1d1mhaGloeAb2>

els ciutadans virtuoses i els cossos estranys; la violència de gènere serveix per dibuixar la línia entre les expressions de gènere permeses –els gèneres virtuoses– i les que han de ser eliminades –els gèneres estranys–. L’una i l’altra es retroalimenten mútuament. Són aquests cossos estranys els responsables del desordre de la nostra identitat/comunitat; és per això que han de ser disciplinats. La repressió institucional i l’Estat neoliberal construeixen unes determinades subjectivitats; a saber, homes «forts» i dones «a casa». Aquestes imatges de gènere són al seu torn la base legitimadora de la deriva autoritària dels Estats.

Una mica d’història

El moviment feminista no actua sol. Des de sempre les feministes han estat presents en les lluites socials més diverses, moviments als quals contribuïen amb el seu temps i dedicació, i enriqueixen aportant la seva anàlisi. La

Des de sempre les feministes han estat presents en les lluites socials més diverses, moviments als quals contribuïen amb el seu temps i dedicació, i enriqueixen aportant la seva anàlisi.

clandestinitat durant el franquisme, el moviment veïnal, el moviment pacifista i de la insubmissió, el moviment ecologista, el moviment okupa, en defensa de l’educació pública i de qualitat, sindicats i partits polítics, tots ells tenen molt que agrair a la participació de les dones i feministes en les seves files.

En el marc d’aquests moviments, les dones han sofert la violència d’Estat en tots els seus vessants. A la fi dels anys seixanta es crea el Moviment Democràtic de Dones a diverses ciutats, una organització clandestina, de l’òrbita del Partit Comunista Espanyol (PCE), que treballa infiltrant-se en organitzacions cíviques, i esperonant les organitzacions de mestresses de casa que es van creant a poc a poc. En el marc d’aquestes organitzacions comencen les primeres mobilitzacions de dones amb reivindicacions sobre necessitats bàsiques, amb accions com a talls de tràfic, breus manifestacions o vagues de consum. Entre 1970 i 1975 moltes d’aquestes dones van ser detingudes pel seu activisme, i les seves organitzacions prohibides o suspeses (Arriero, 2011).

Durant els períodes més forts del moviment d’insubmissió, moltes de les dones que participaven s’autoinculpaven del delictes d’insubmissió, presen-

tant-se davant els jutjats, disposades a ser detingudes. En el moviment d'ocupació, van ser moltes les detingudes i acusades d'usurpació i/o desordres públics. En el moviment antifeixista, que a Barcelona va tenir molta força a finals dels noranta, també va ser un espai per a la repressió més dura. Cada 12 d'octubre s'organitzaven manifestacions en contra de la celebració i dels grups neonazis que es reunien a la ciutat, i algunes van ser autèntiques batalles, on va haver-hi diverses dones detingudes i condemnades. També l'acció policial i judicial contra ETA va fer passar per presó a més d'una feminista condemnada per col·laboració per banda armada.

Un dels casos més retorçats de repressió ocorreguts a Barcelona, el 4F, se'n va endur la vida d'una de les detingudes arbitràriament i empresonades injustament. Patricia Heras es va suïcidar el 26 d'abril de 2011 durant el seu primer permís penitenciari, perquè no va poder suportar la condemna de tres anys que se li va imposar per un dels majors muntatges policials viscuts a Barcelona. En el 15-M, una de les accions més rellevants i que va desencadenar la repressió més dura va ser el «rodeja el Parlament». Una acció que va acabar amb 20 detinguts, i 8 persones condemnades, entre les quals hi ha 3 dones. En les últimes campanyes de detencions a persones anarquistes, acusades de formar grups organitzats, s'han detingut a diverses dones.

Però hi ha hagut un tema que ha estat reservat solament a l'acció del moviment feminista: les reivindicacions sobre el mateix cos i l'autonomia personal de les dones. La lluita pel dret a l'avortament, la planificació familiar, l'ús d'anti-conceptius, la visibilitat lèsbica, el divorci, la despenalització de l'adulteri... ha estat la lluita exclusiva del moviment de dones organitzades. I ha estat aquí on les feministes, com a moviment, han sofert la repressió.

El moviment per la legalització de l'avortament pren força en 1979 amb el cas de «les onze de Bilbao», la detenció de deu dones i un home per haver practicat avortaments. Al voltant del cas, el moviment feminista comença una campanya per exigir la despenalització de l'avortament, amb manifestacions per totes les ciutats de l'Estat espanyol. Algunes, com la de Madrid de 1983, davant el Congrés dels Diputats, dissoltes violentament per la policia.

En 1985, l'any en què el govern de Felipe González aprova la llei sobre l'avortament, les mobilitzacions feministes també són reprimides. En una acció a Barcelona, es deté a cinc persones, acusades d'agressió i resistència per força pública. Entre elles està la destacada feminista i militant antifranquista, Manola Rodríguez, membre del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) en la clandestinitat i fundadora de l'associació «Dones del 36» (Babiano, 2010).

En els noranta, el ritme de les accions i reivindicacions del moviment feminista decau, fruit de l'aprovació de lleis a favor dels drets de les dones, la inclusió de moltes feministes en els partits polítics i el govern, i la creació de circuits institucionals d'atenció a les dones. A aquesta desarticulació ajudava la visió general que es tenia de les feministes en aquesta època, dones ressentides contra els homes, que ajudava a aïllar més el moviment, fent-ho escassament interessant per a noves incorporacions. Quant a la policia i l'Estat, diguem que les feministes deixen de ser considerades subversives o un perill per a l'ordre públic.

La dècada dels noranta va ser el moment del relleu generacional en el moviment feminista, mentre gran part de les activistes dels setanta s'anaven desmobilitzant, una nova fornada de dones, criades en democràcia, van crear noves organitzacions, més vinculades als nous moviments socials que van agafar força en aquesta època. Gràcies al fet que sempre va existir un moviment autònom de dones, que mai va desaparèixer, i a la suma de les noves incorporacions, el moviment encara la dècada dels 2000 amb noves forces i noves reivindicacions.

Però com bé saben les feministes, els drets que s'aconsegueixen no són per sempre, i sempre cal defensar-los. Si les reivindicacions sobre el dret a

Els drets que s'aconsegueixen no són per sempre, i sempre cal defensar-los.

l'avortament van baixar amb l'aprovació de la Llei de 1985, el treball d'incidència política de les organitzacions feministes mai va parar i es va aconseguir que el Govern de Zapatero aprovés en 2010 una nova llei de terminis que venia a posar a l'Estat espanyol en

l'avantguarda de la defensa dels Drets Sexuals i els Drets Reproductius. No obstant això, en una aventura en solitari, i esperonat per grups conservadors, el Ministre de Justícia, Alberto Ruiz-Gallardón, del PP que acabava de recuperar el govern en 2011, es va obstinar a reformar la llei, plantejant un text més restrictiu fins i tot de l'aprovat en 1985. I això va ser l'espurna que va prendre la metxa.

Gallardón es troba al davant amb un moviment feminista més fort i articulat que mai. Amb veu, múscul i capacitat de comunicar i seduir a tot tipus de dones i de crear aliances amb altres moviments. El 15-M va ajudar a posar juntes a feministes de diferents espais i tendències i al fet que les seves propostes i reivindicacions s'escampessin entre altres moviments i activistes. Però el que realment va fer que l'olla explotés i que el moviment prengués la rellevància que té avui dia, va ser l'intent de reforma de la llei de l'avortament. Allò va ser

un abans i un després, en la capacitat de mobilització del feminisme i en el protagonisme de les seves propostes. I també va ser un abans i un després en la repressió viscuda pel moviment.

L'intent de reforma de la Llei de l'avortament en 2013 obre un cicle d'acció/repressió per part i en contra del moviment feminista com no havíem conegut anteriorment. Les mobilitzacions per aturar la reforma se succeeixen en tot l'Estat i les accions de repressió es multipliquen i es donen en diferents formes: violència policial i detencions en l'escarni organitzat a Madrid el 16 de maig de 2013; detenció d'activistes de Femen per la seva acció al Congrés dels Diputats el 9 d'octubre de 2013; detenció d'activistes a Sevilla acusades de fer pintades, el 4 de febrer de 2014; detenció de sis feministes dies després de l'acció en una església de Palma, el 9 de febrer de 2014; detenció i processament d'una feminista a Màlaga i 3 feministes sevillanes per treure en processó al «*Santo Coño Insumiso*» el 8 de març de 2013 i l'1 de maig de 2014 respectivament (García, 2013).

Aquests són solament els casos més coneguts de l'ona d'accions i detencions que es van dur a terme en protesta per l'intent de reforma i que van ajudar al fet que la Llei Gallardón mai s'aprovés. Alguns d'aquests casos, avui segueixen colejant i les activistes compten amb condemnes fermes o estan esperant judici.

Altres actors a tenir en compte

En el cas de la repressió a les dones i el moviment feminista hem d'ampliar la mirada. Cal tenir en compte actors «no oficials» que juguen un rol principal a l'hora d'obstaculitzar les seves lluites, aconseguir frenar el moviment i fins i tot exercir violència contra les activistes.

El moviment pels drets sexuals i els drets reproductius, per la llibertat sexual, i en definitiva per l'autonomia de les dones, fora del rol assignat de les cuidadores de la família, ha tingut un enemic des dels seus inicis. L'Església catòlica i els grups fonamentalistes que treballen sense descans i amb molts

En el cas de la repressió a les dones i el moviment feminista hem d'ampliar la mirada. Cal tenir en compte actors "no oficials" que juguen un rol principal a l'hora d'obstaculitzar les seves lluites.

recursos per mantenir la família tradicional i desmuntar qualsevol avenç en el reconeixement dels drets.

Dins d'aquest grup trobem des de representants dels diferents estaments de l'Església catòlica, que des de les seves tribunes llancen missatges contra el que ells criden «la ideologia de gènere», però que també es presenten com a acusació particular davant les activistes feministes, com en el cas de les condemnades per l'acció en la capella de Palma. Organitzacions catòliques conservadores, com l'Opus Dei o els Legionaris de Crist, que tenen a membres destacats als governs, consells d'empreses i altres espais de decisió polítiques es dediquen a influenciar polítiques i aconseguir lleis restrictives. Grups fonamentalistes disfressats d'organitzacions cíviques com HazteOir, o l'*Asociación de Abogados Católicos*, són els que estan darrere de la persecució a les imputades pel «*Coño Insumiso*», o les organitzacions pro-vida amb la seva campanya d'assetjament i enderrocament a les clíniques on es practiquen avortaments. Finalment, cal no oblidar als masclistes organitzats com els de forocoches i altres *trolls* que caminen amenaçant i assetjant a feministes a les xarxes socials. Últimament, s'estan destacant en aquest tipus d'assetjaments sindicats policials i organitzacions afins que es dediquen a amenaçar periodistes i activistes principalment amb amenaces sexuals o destinades a les filles i fills.³

Aquests actors treballen de múltiples maneres per dificultar el treball de les organitzacions feministes i ampliar la repressió contra elles. Fan un fort treball de lobby per modificar lleis o aconseguir que unes altres no s'aprovin. Pressionen per desacreditar i perjudicar organitzacions feministes, principalment les relacionades amb planificació familiar i DSDR; hackegen les webs i els comptes de correus d'organitzacions i activistes, aconsegueixen que es tanquin comptes, com el Facebook de Memes Feministes. Assetgen i amenacen a destacades feministes per xarxes socials, com ha estat el cas de l'editora del blog «*Locas del Coño*» o de dones de l'associació On són els dones.

Aquests grups estan organitzats i tenen una agenda clara antidrets. D'acord amb la informació recollida per Calala, s'ha pogut constatar que tenen recursos per investigar, recollir dades i finançar campanyes de desprestigi. Estan ben connectats a nivell internacional i articulen les seves accions per aconseguir més força. S'infilren en governs i parlaments per influir en les lleis. Són

3 Alguns exemples són el cas de la periodista Cristina Fallarás o l'activista Helena Maleno.

una veritable amenaça i no cal obviar la seva existència si es vol acompanyar i protegir al moviment feminista.

Però també, hem de mirar dins dels mateixos moviments socials. Són incomptables les resistències que es troben les feministes i les dones per a la seva participació política dins de les seves pròpies organitzacions o d'organitzacions que haurien de ser aliades. Des dels intents de desmembrar les iniciatives de dones dins d'espais mixts, passant per les violències en l'àmbit de la parella sofertes per destacades activistes, fins a les agressions sexuals contra dones als espais «suposadament segurs» d'oci compartit amb companys.

Exemples sobre aquest tipus d'actuacions tenim molts. Durant la clandestinitat, més d'una vegada es va intentar eliminar el Moviment Democràtic de Dones per part del Partit Comunista, perquè entenien que era una organització amenaçadora i que se sortia de la doctrina. Les associacions de veïns que havien estat liderades des dels seus inicis per dones i que havien aconseguit un protagonisme indiscutible, van passar a ser liderades pels homes quan aquests van veure que eren una plataforma interessant per aconseguir objectius polítics (Arriero, 2011).

En un esglaió major de la repressió a l'activisme i a l'empoderament de les dones estan els casos d'agressions sexuals perpetrats per companys d'organitzacions i moviments. Durant anys les denúncies de les dones no van ser ateses, el prestigi dels activistes passava per davant de la situació de violència i les organitzacions optaven per tancar els casos amb l'excusa de no dividir. A poc a poc, i gràcies a l'actuació organitzada de grups feministes, aquests casos ja no queden en el silenci ni passen impunement, encara que encara queda molt per fer. En la majoria dels casos són les dones agredides les que han d'abandonar els espais de participació política. L'últim cas conegut és el de l'agressió masclista del cantant d'Ítaca Band. Aquí, a més del cas de violència, el grup de suport ha hagut de fer front a una campanya de desprestigi i pitjor encara afrontar denúncies per part dels agressors que les usen com a estratègies de defensa.

Sobre la violència interpersonal en l'àmbit de la parella, no hi ha un treball rigorós de recollida de dades i anàlisi de les conseqüències a nivell polític en l'Estat espanyol. Un exemple a seguir és el de la Iniciativa Mesoamericana de Defensores de Drets Humans, que des de 2012 gestiona un registre d'agressions a defensores, on inclouen les agressions en l'àmbit domèstic i de parella, perpetrades per companys sentimentals i moltes vegades companys d'organització. Aquestes agressions, que suposen el 5% de les registrades (IM-Defensores, 2015), causen estralls en l'autoconsciència i l'autonomia de

les dones. Dones que en les seves organitzacions tenen un rol de lideratge reconegut i són vistes com a exemples d'emancipació i empoderament.

No podem obviar que hi ha una violència i un sistema repressiu estructural, tolerat per la societat en general, per frenar els avanços en els drets de les dones, i que són les activistes, i les dones que se salten la norma, les primeres a sofrir aquesta repressió. Cal creuar aquesta violència estructural amb la violència política i les condicions de participació per entendre el gran esforç que fan les dones a l'hora de participar políticament en defensa d'una societat més justa i igualitària.

Gènere i repressió: sentits concrets (en l'Estat espanyol)

Proposar una lectura feminista de la repressió ens porta almenys a dos escenaris (Cockburn, 2010:105): el primer, analitzar el paper específic que juguen els rols de gènere en societats militars amb Estats repressius i com, al mateix temps que es donen vells i nous discursos de violència, contesten nous feminismes i més feminismes. El segon escenari ens porta a investigar les maneres en què la repressió afecta a les relacions de gènere i a les formes en què les relacions de gènere afecten la repressió. Es tracta per tant d'una línia mútuament constitutiva: el poder del gènere és causa i conseqüència de la violència, de la guerra, de la militarització.

Des de Stop Represión Granada⁴ hem considerat que recopilar casos de criminalització de pràctiques i activismes feministes ens ajuda a entendre les especificitats en què el poder punitiu opera sobre la base del gènere. També és una qüestió de justícia, mapejar per visibilitzar la importància de la lluita feminista com a vector històric de transformació social i situar-la al centre a l'hora de pensar en la violència de l'Estat contra els cossos que protesten.

Troblem repressió en discursos i pràctiques policials –càrregues, agressions, hostilitat, burorrepresió, polítiques –regidors en plens fent bromes amb la violació–, autoritats religioses –llibre *Cásate y sé sumisa*, contra la ideolo-

4 Per a la consulta on-line del nostre mapa de casos i de les nostres raons: <https://stoprepresiongranada.wordpress.com/2371-2/>

gia de gènere–, mediàtiques –representacions dominants de les dones en els mitjans de comunicació, criminalització i insult a dones polítiques/públiques–, operadors judicials –el fiscal que demana la presó per a Juana Rivas i la imputació de les seves defensores, el procés contra el *Coño Insumiso* Feministes Encausades– autoritats universitàries –l’expedient de la Universitat de Compostela contra activisme de la diversitat sexual–, instàncies laborals –precarització, etc.–, que ens porten a un entramat complex de vectors repressius.

Entenem que totes aquestes agressions a l’acció de dones i feministes són manifestacions de diferents tipus de violència sobre les dones. Hauríem d’estar juntes en alerta enfront de les maneres en què totes aquestes pràctiques entrelaçades enforteixen tant la criminalització dels cossos estranys com la securització/militarització de la societat, entenent que la repressió al carrer dels moviments feministes forma part d’un *continuum* més ampli de violència política i patriarcal.

No hi ha espai aquí per a un detall de tots els casos de criminalització als feminismes que hem recopilat des de Stop Represión Granada des de fa un temps i els que tenim per incorporar al

nostre activisme analític. El *Coño Insumiso*, la fustigació a Laura Bugalho multa a *Ve-La_luz* per les carpes en Sol, cas Bershka, Feministes Encausades, pràctiques de cisgènere de l’Audiència Nacional en dirigir-se a la twittera Cassandra. El conegut cas de la capella de la Universitat Complutense de Madrid i la caça de bruixes a través del procés judicial i del tipus penal d’ofensa als sentiments religiosos. També han aparegut múltiples i enfrontades imatges de gènere en esdeveniments repressius a Granada: el cèrcol policial –retenció, identificació, insults, i vexacions– a les portes de carrer Elvira a activistes feministes i dissidents sexuals contra el bus de HazteOir (HO), la repressió en seu policial a *Lxs Nunca Más Calladxs*, dues corporalitats sexe-gènere diverses que van aparèixer com a cossos estranys en la mirada policial, l’autorització d’entrar a la Policia Nacional per detenir a estudiants que reivindicaven lavabos transgènere en la seva facultat. Aquests casos estan sent analitzats des d’una plantilla d’indicadors inicials: imatge de l’enemiga, territori, temps, actors repressius, estratègies institucionals, eines legislatives, experiència viscuda, que a continuació utilitzem per presentar tres casos que segueixen ampliant les concepcions entorn del gènere i la repressió (vegeu Annex amb mapa de casos).

**Hauríem d’estar juntes
en alerta enfront de
les maneres en què totes
aquestes pràctiques
entrelaçades enforteixen tant
la criminalització dels cossos
estranys com la securització/
militarització de la societat.**

Pensem que amb el mapa comencem a construir un mètode per a l'anàlisi de casos i establir hipòtesis per a una agenda feminista antirepressiva comuna. Ens hem preguntat què accions es criminalitzen, en quins territoris, a través de quins mecanismes legals, judicials i administratius, quins cossos de seguretat (amb quines actituds corporals i insults específics), quins altres actors (associacions d'advocats ultracatólics, la Guàrdia Civil, fiscals, mitjans de comunicació

Creiem que pensar sobre aquests indicadors ens permet defensar-nos, crear i articular guies per a un programa antirrepressiu feminista.

i tertulians, soldats digitals) i quins discursos jerarquizadors legitimen (bona mare/dona dolenta dona; llar/públic, violència/ordre, amic/enemic).

Creiem que pensar sobre aquests indicadors ens permet defensar-nos, crear i articular guies per a un programa antirrepressiu feminista i entendre

les claus de la militarització/seguritització/despossessió de les societats i de les vides per (des)(re)programar-les.

Escollim per a aquest apartat centrar-nos en algunes dimensions d'aquesta relació violència de l'estat-patriarcat que emergeixen en els tres casos que proposem a continuació. Si els dos primers mostren connexions entre el que és vell –militarització i deshumanització del femení; noves tecnologies i identitats violentes; l'autoritat patriarcal del dret; la violència sexual com a arma de guerra– i el que és nou de la violència política contra les dones públiques; el tercer cas ens permet dibuixar dos elements profunds: la repressió de les poblacions com a marc d'intel·ligibilitat global –caràcter internacionalista–; el caràcter mútuament constitutiu de la repressió i el gènere.

1. La defensora de drets i els soldats digitals

Hi ha un cas recent de repressió/assetjament cibernètic a una «dona pública» –defensora de drets humans– que ve alçant fortament la seva veu enfront de les injustícies del sistema de violència racialitzats, entre altres coses. És una dona que habita l'«espai públic interconnectat» i utilitza les noves tecnologies per a l'expressió de la seva visió del món/protesta. La masculinitat militaritzada reacciona a la paraula política, a l'acció, a l'expressió, a l'experiència de tots aquells cossos que han de quedar al marge per mantenir l'ordre, per no desestabilitzar el sistema. Les masculinitats militaritzades utilitzen les noves formes d'expressió i organitzen violentes comunitats digitals difuses i fluides.

Actora atacada: H.M. és una periodista i activista antiracista, integrant de Caminant Fronteres, que realitza una labor de denúncia i documentació de vulneracions de Drets Humans de les persones migrants/en trànsit. Com ella mateixa explica,⁵ va sofrir «deu dies d'amenaques per parlar d'una mentida més de les versions oficials sobre la Frontera Sud». Les amenaces van començar arran de l'entrevista que la Sexta va realitzar a H.M. amb motiu de l'actuació policial del 7 d'agost de 2017 a la frontera del Tarajal durant l'entrada de 187 migrants als quals van intentar frenar amb puntades i cops de porra.⁶ Estava denunciant en definitiva l'actuació de masculinitat militaritzada –violenta i cruenta– que deshumanitza a les persones en moviment.

Estratègies institucionals: El Delegat del Govern a Ceuta realitza unes declaracions en les quals criminalitza el moviment de les persones migrants i acusa de «violentes» les seves formes «*arrolladoras*» de travessar la frontera. Les forces de seguretat espanyoles detenen a les persones migrants per al seu posterior ingrés al Centre d'Estada Temporal d'Immigrants (CETI). No obstant això, com després vam poder veure, les autoritats governatives van fomentar i van encobrir la violència policial: homes militaritzats agredint a persones extremadament precàries/vulnerables, treballs públics que consisteixen a agredir/deshumanitzar a les persones en moviment a favor de l'«ordre» i de la «seguretat».

Pràctiques/ Actors repressius: «*Le sugiero el silencio o va a morir. Está incomodando a las autoridades*», van ser les paraules, acompanyades d'una fotografia d'una pistola i una bala, del missatge privat que va rebre H.M. Amenaçant i llançant un missatge horitzontal de companyonia amb les forces policials, les que performen la masculinitat militaritzada «oficial».

Experiència viscuda: «Des d'aquella entrevista ens va espantar molt més perquè ens amenaçaven per la meva condició de dona activista: amb violacions com a arma de control, amenaces sobre el meu cos i a través de la meva filla»,

5 http://www.eldiario.es/tribunaabierta/Defensoras-derechos-callamos-amenazas_6_676542366.html

6 «La lesió d'un policia a la frontera de Ceuta no va ser provocada per la violència de les persones migrants, sinó que el policia es va lesionar en rebre a palades a migrants que estaven en territori de l'Estat espanyol».

recau H.M. en una entrevista. Va rebre un al·luvió de tweets on se l'assenyala i criminalitzava davant la policia. L'amenaça de la violació per atacar als qui qüestionen l'actuació violenta dels agents repressius de l'Estat. Twitter i trucades de telèfon. Masculinitats en crisi i policies.

Construcció de l'enemiga: la dona defensora de cossos estranys que es barreja a les fronteres i en desdibuixar-les és una amenaça per a l'estabilitat. Per a nosaltres, la valenta periodista que s'atreveix a alçar la seva veu enfront dels mandats repressius de la policia.

2. S.B. i la veritat judicial

Com sosté Rosemary Hennessy (2000: 9), les lleis i les sentències judicials, les «històries legals oficials» construeixen el sentit comú de l'època. Les ficcions jurídiques que legitimen i deslegitimen «trossos del món» (Ruiz, 2009: 158). La llei i la interpretació que fan els jutges en la seva jurisprudència ens mostren el que s'ha solidificat com a veritat històrica. El dret positiu i totes les sentències en les quals es solidifiquen a través de les batalles polítiques, de sentit entre moviments socials i grups hegemònics, determinen el que és ser persona (art. 30 CC), la qual cosa és la dignitat (art. 10 CE), la violència contra les dones (LO 1/2004), la transsexualitat (Llei 3/2007), o la llibertat de reunió i manifestació (LO 9/1983). Així les coses, el sistema judicial és com a poder elemental de l'Estat, un sistema patriarcal tant en les seves pràctiques com en els seus fonaments pel que aquesta batalla es dona un marc en el qual les posicions apareixen desiguals des del principi. Una escena, la legislativa/judicial en què sovint han aparegut els grups subalterns per guanyar una posició de reconeixement (Yosino, 2010). És no obstant això l'etern retorn del dilema de les eines de l'amo o del dilema Wollstonecraft, on els feminismes sovint es veuen atrapats en la possibilitat única d'aparèixer en el marc d'intel·ligibilitat en posició subordinada. Ser subjecte polític a través de la victimització.

El cas de S.B. és un cas de repressió d'alta intensitat a una dona pública nacionalista basca. La intensitat de la repressió ve determinada en aquest cas per diversos factors: els agents, el lloc, les pràctiques, la violència de la línia que construeix a l'enemic. S.B. no és una dona pública que protesta contra l'ordre hegemònic, ni una dona que viu transitant el límit de la comunitat política-ciudadania: és per a l'Estat alguna cosa que va més enllà, és una dona terrorista la mera existència de la qual posa en perill la nostra identitat. Aquesta

és la història també de la impunitat com a conseqüència de la violència estatal. És a més el relat de la continuïtat i la intensitat de la repressió sobre el cos d'una dona activista: la de les instàncies policials en un primer moment i la de les instàncies judicials en el procés posterior.

La repressió política enfront dels cossos dissidents no és articulada únicament a través de les forces i cossos de seguretat de l'estat; la pràctica dels operadors judicials en la construcció de l'ordre hegemònic és clau. Les sentències tenen un impacte material diferent enfront de les persones que se substancien en els processos, a més les situacions jurídiques creades i protegides per les sentències que els jutges diuen en interpretar i aplicar la llei. Més enllà, la legalitat penal i la interpretació dels tipus penals s'està creant fronteres simbòliques (Wacquart, 2008), formes de pensar i ser en societat.

La repressió política enfront dels cossos dissidents no és articulada únicament a través de les forces i cossos de seguretat de l'estat; la pràctica dels operadors judicials en la construcció de l'ordre hegemònic és clau.

Actora atacada/repressió policial: S.B. va ser detinguda acusada de pertànyer a Ekin i durant els dies que va romandre incomunicada va ser objecte de maltractaments, tortures i abusos sexuals per part dels quatre Guàrdies Civils encarregats de la seva custòdia a Bilbao i a Madrid, on va romandre al llarg de tres dies.⁷

Repressió judicial: En 2010 S.B. denuncia als quatre Guàrdies Civils relatant el que va succeir. Després del tercer arxiu decretat pel Jutjat d'Instrucció nº 2 de Bilbao –primer obstacle judicial a l'exercici del dret fonamental a la tutela (art. 24 i 52 CE), el febrer de 2015 la secció sisena Audiència Provincial de Bizkaia va estimar l'apel·lació interposada per la defensa de S.B. L'acusació particular demana per als encausats penes que sumen els 19 anys de presó per agressió sexual tortures i lesions, mentre Fiscalia i defensa sol·liciten la seva lliure absolució en estimar que no van cometre delictes ni falta.

7 http://www.naiz.eus/hemeroteca/gara/editions/2017-03-13/hemeroteca_articles/las-torturas-vuelven-a-sentar-a-la-guardia-civil-en-el-banquillo-tras-tres-archivos

El març de 2017 es desenvolupa el judici contra quatre Guàrdies Civils, acusats d'agressió sexual, tortures i lesions contra S.B. en l'Audiència Provincial de Bizkaia. Quatre dies de judici, de relat, de cara a cara entre la impunitat i la reivindicació per al reconeixement de la violència de l'Estat, i de l'experiència del mateix cos/posició. Una batalla que no es dona en un escenari de neutralitat quan el testimoni apareix des del principi com a inversemblant. De quina manera es construeix l'Estat sobre la base de l'exclusió de l'experiència de dones i la impunitat dels crims del poder?

La sentència pren com a axioma una afirmació, «alguns dels actes que descriu SB. posseeixen forts components i elements d'inversemblança basada en la mateixa lògica del comportament o acte puntual que descriu». D'aquesta manera, la sentència dedica bona part dels seus folis a apuntalar la teoria que «no ha quedat acreditat» que durant la incomunicació, S.B. sofrís cops, amenaces de ser vexada sexualment, o anés obligada a realitzar exercici físic o patís interrogatoris il·legals. Quin concepte d'«autoritat» manegen els jutges, de «coerció», de «consentiment», de «cos», de «violència sexual»?

Un altre operador judicial clau en el procés d'esborrat, en l'ordre públic, de l'experiència de S.B. va ser el forense de l'Audiència Nacional –el comportament de la qual va ser reivindicat pels mateixos jutges en la sentència en un acte més de pacte de masculinitat corporativa–, Juan Miguel Monge, que s'esforça vehementment a assenyalar les contradiccions del relat de la dona pública. Al mateix temps, es minimitza la importància les declaracions de les psicòlogues que van acreditar la versemblança del relatat per S.B. En el curs de la dialèctica judicial, la seva advocada declara que el forense que va visitar a S.B. a Madrid «no va exercir un control real ni suficient sobre què estava succeint, per la qual cosa va existir un espai d'impunitat».⁸

Actors repressius: Guàrdia Civils, forense de l'Audiència Nacional, Audiència Provincial de Bizkaia, jutges d'instrucció.

Estratègies legislatives/institucionals: art. 578 i ss. del CP i 55.2 CE (suspensió del dret del 17.2 CE, entre toros). L'Audiència de Bizkaia ha absolt als quatre Guàrdies Civils de l'acusació de torturar a S.B. durant la seva detenció

8 <http://www.lavanguardia.com/vida/20170317/42960650118/credibilidad-sobre-torturas-denunciadas-marca-el-juicio-de-sandra-barrenetxea.html>

incomunicada en 2010.⁹ A més, la Fiscalia no acusa en aquest procés i la defensa dels guàrdies civils no només sol·licita l'absolució, sinó també que es dedueixi testimoniatge de la declaració durant el judici de S.B. en estimar que ha prestat una declaració «falsa».

El fiscal va argumentar en el procés per no presentar acusació que «pesen més les proves mèdiques, professionals i imparcials» que el testimoniatge de la denunciante, i ha recordat que el mèdic-forense va declarar durant el judici que en les sis vegades que li va visitar durant la seva detenció estava «normal, orientada, coherent i sense plorar». Les proves practicades per la cúpula de la jurisdicció de l'Estat enfront del testimoni d'una dona pública. El plor com a símptoma d'incoherència. L'Estat contra la vida i els cossos. Quins són els relats que apareix com a complerts i coherents per a l'Estat? Com reivindicar la pròpia experiència dels cossos enfront de l'escena del poder?

Experiència viscuda: maltractament, tortura, violència sexual. Ha relatat que la van traslladar a Madrid amb cotxe, acompanyada de quatre agents: «Em van baixar els pantalons, reien de mi, m'insultaven...», ha apuntat. Així mateix, ha explicat les pràctiques d'asfíxia que li van aplicar amb la borsa. Creu que van ser els mateixos agents que van viatjar amb ella en el cotxe: «M'insultaven, em cridaven puta... Era un caos». El metge forense «no es va preocupar» malgrat el que ella li explicava respecte a cops i amenaces de deixar-la estèril. «Em van donar una peça metàl·lica i deien que me l'anaven a ficar per la vagina i l'anus». Hi ha aquí una clara experiència de disciplinament polític i sexual dels cossos, un mandat general a tota la societat.

Construcció de l'enemiga: dona terrorista que ho amenaça tot (l'ordre polític i sexual) amb la seva simple existència. La idea del bon home és, per tant, aquell que lluita contra els mals terroristes que vénen a aniquilar a les nostres dones. Les dones terroristes són pitjors que els homes terroristes perquè són les encarregades de la higiene i la salut de la seva comunitat. En els seus cossos estan els senyals de la pitjor maldat.

9 En maig de 2016 El Tribunal Europeu de Drets Humans d'Estrasburg va condemnar per unanimitat a Espanya per no investigar les denúncies de tortures. És la vuitena condemna que l'Estat espanyol ha rebut per part del tribunal europeu. La sentència condemnatòria es produeix després d'una denúncia que va presentar Xabier Beortegui, que va al·legar haver sofert tortures per part de la Guàrdia Civil al gener de 2011 acusat de pertànyer a l'organització nacionalista basca Ekin.

3. Théo i el llenguatge de la violència política

Aquest cas és una excepció en el nostre mapa de casos concrets dins de l'Estat espanyol. L'inclouem per ressaltar, d'una banda, el caràcter global/internacional de l'expansió de l'aparell punitiu dels Estats; i de la construcció de la masculinitat militaritzada i cruel com a forma dominant de relacions de gènere. D'altra banda, ens permet reflexionar sobre la manera en què les idees hegemòniques sobre el gènere són utilitzades com a eina pel disciplinament dels cossos i les poblacions. Aquest cas presenta una forma d'existència del que és «masculí dominant/femení subordinat» com a marc d'intel·ligibilitat social que possibilita la brutalitat de la repressió i la vegada aquestes pràctiques repressives reproduïen la violència de la jerarquia sexual. Ens ajuda a entendre també com certes metàfores de gènere produeixen i són produïdes per les pràctiques repressives (Shepherd, 2010: 12). El procés repressiu produeix relacions socials i de gènere de maneres diverses i que perduren en el temps.

És important dir que no totes les posicions hegemòniques estan habitades per homes ni totes les víctimes són dones. Que a més de les històries que reforcen les dinàmiques tradicionals de gènere, hi ha processos repressius que posen sobre la taula altres dinàmiques de gènere per construir a l'enemic racialitzat. Recordem a Abu Ghraib. La dona militar sodomitzant al presoner nu. La dona militar cometent una humiliació extrema sobre el cos d'aquests homes «altres» –de les cultures bàrbares–. Aquesta imatge representa almenys dues imatges. D'una banda, la idea de l'alliberament femení com a assimilació als homes –la dona a la qual li permeten actuar la masculinitat hegemònica–; per l'altra; la inferiorització i la humiliació dels quals són culturalment diferents. Llavors el gènere és una relació –que intersecciona amb altres senyals de poder com la raça– que emergeix en el context i en les pràctiques dels actors.

Atac: l'1 de febrer de 2017 quatre agents van arribar al veïnat en Aulnay-sous-Bois, al nord de París, el dijous a la nit,¹⁰ en un declarat control rutinari de drogues. Allà van començar a parar a joves i a demanar-los la documentació. Durant l'operació, un jove de 22 anys sense antecedents penals, Théo, va ser obligat a tombar-se a terra, va ser colpejat i un agent li va introduir una por-

10 http://www.eldiario.es/theguardian/policia-francesa-abuso-suburbios-paris_0_609639657.html

ra per l'anus, agressions fruit de les quals va haver de ser operat a l'hospital d'urgències.¹¹

Repressió institucional: El fiscal afirma que la policia va parar a un grup al voltant de 12 persones «després d'escoltar les característiques anomenades dels llocs de vigilància dels punts de venda de droga». Durant l'operació «van intentar arrestar un home de 22 anys». Quan es va resistir, els agents van utilitzar gas lacrimogen i «un d'ells va utilitzar una porra extensible», assenyala la fiscalia sense més detalls. Un altre exemple més de vulneració de drets humans en el context de la criminalització oficial/institucional dels grups subalterns (pobres racialitzats dels suburbis, estranys, *outsiders*, aliens) creat un enemic racialitzat.

L'Informe de la Direcció general de la Policia sobre els fets reconeix que la violació va existir, però que va ser accidental i no voluntària «dins d'una detenció violenta i forçosa».

El llavors president, François Hollande, que va visitar a Théo va prometre investigar a fons els fets succeïts i sancionar als responsables. Aquesta reacció va ser immediatament criticada per la líder de l'ultradreta Marine Le Pen, que es va reunir amb agents de l'ordre i va declarar que mentre ella estava del costat de les forces de seguretat Hollande l'estava amb «la gentussa».¹²

Al setembre de 2017 surten a la llum algunes conclusions de la recerca sobre els fets duta a terme per la policia francesa: «D'acord amb les investigacions, les entrevistes mantingudes amb la víctima i els funcionaris així com els testimoniatges i registres amb les càmeres de vigilància el fiscal considera que no existeixen proves probatòries que hagi existit una violació deliberada... Això és greu, sens dubte, però no ha estat una violació».¹³

Experiència viscuda: «La família queda psicològicament destruïda», en paraules dels familiars de Théo. En l'atmosfera patriarcal-colonial moderna, la violació es viu com un assassinat moral.

11 http://www.lasexta.com/noticias/sociedad/asi-fue-la-detencion-del-joven-violado-por-un-policia-con-una-porra-en-francia_20170208589aeeee30cf2a328aaa15525.html

12 <http://www.publico.es/internacional/violacion-policia-policia-francesa-dice.html>

13 <https://gaceta.es/noticias/investigacion-contradice-theo-joven-presuntamente-violado-policia-09022017-1356/>

En el llibre *Escrit en el cos de les dones*, Rita Segato (2013) afirma que:

En el cas del càstig a nens homes violant-los, el càstig mateix és la feminització dels seus cossos, el seu desplaçament a la posició femenina –fins i tot, val la pena comentar aquí, la violació de les dones és també la seva destitució i condemna a la posició femenina, la seva clausura en aquesta posició com a destinació, la destinació del cos victimitzat, reduït, sotmès. Quan es viola a una dona o a un home, la intenció és la seva feminització. Això perquè ens travessa un imaginari col·lectiu que confereix significat a la violació i que estableix la relació jeràrquica que cridem «gènere», és a dir, la relació desigual que vincula la posició femenina i la posició masculina (p. 78).

Quan es tracta de Théo, el seu cos apareix en l'imaginari social en la mateixa posició de la dona, és a dir, com allò que ha d'estar protegit, aquell cos que per definició és un cos tutelat. Fer aparèixer les comunitats racialitzades dels suburbis francesos com a incapaços de protegir-se a si mateixos és significar una de les formes més importants de derrota moral.

Què ens diu aquesta forma que té la policia francesa de reprimir als joves francesos racialitzats dels suburbis sobre els pilars del poder global?

Eixos per a la reflexió

En la mesura en què l'expansió del complex punitiu, la indústria militar i les masculinitats hegemòniques construeixen una societat més violenta/cruenta per a les dones i el femení, seria bé que els feminismes fóssim capaços d'universalitzar la lluita contra els mecanismes de repressió i criminalització. Desmilitaritzar la masculinitat, la societat, la vida. Entendre que el consens sobre la necessitat de la militarització en pro de la «seguretat» és/ha estat construïda per l'entramat de poders globals, ens porta a comprendre que pot ser deconstruït. «Tot el que està militaritzat pot ser desmilitaritzat» (Sharoni, 2008).

És necessari el qüestionament de l'esdevenir dels homes i del paper de la masculinitat. Comprendre la cruïlla de les masculinitats en un món cada vegada més precari, amb menys llocs de reconeixement social. Quan s'afebleixen l'ocupació/el crèdit/família tradicional i altres llocs de domini masculí sembla que als homes només els queda la violència per a l'apoderament. Necessitem homes que protagonitzin el qüestionament de la masculinitat però també reflexionar, com ens ensenya el cas de Théo, acosta que les dones i altres cos-

sos subalterns participem dels mecanismes repressius. Quins són els nostres motius? El mandat social que ens encarrega rendir tribut a la masculinitat, l'assimilació i la promesa d'igualtat, la supervivència i les seves micro raons?

És radical posar el cos de les dones i les seves preguntes al centre de les formes d'acció antirrepressiva. L'Estat i altres artefactes de la modernitat/poder –les ciències socials, la medicina, etc.– s'han construït des de la mirada dels homes. La ideologia neoliberal dominant manté i reforça el domini dels valors tradicionalment masculins: individualitat, autonomia, independència, agressivitat, competitivitat, estabilitat, control, propietat privada. En funció d'aquesta perspectiva, les dones són perilloses per a elles mateixes i per als homes perquè representen exactament el contrari: la precarietat, la vulnerabilitat, la dependència, la naturalesa –que ha de ser controlada–, la passió incontrolable, el caos, el desordre. La ideologia neoliberal de la privatització i la individualització és profundament masculina i patriarcal en la mesura en què un emergeix com a subjecte només quan manca de vincles o pot dominar-los. Com a correspondència, les persones –generalment les dones/cossos femenins– que no volen/poden desfer-se dels vincles que apareixen com a moralment inferiors. Però els cossos, les vides, són vulnerables i necessiten ser cuidats. Sempre existeixen en relació als altres i sobreviuen gràcies a l'entramat de relacions de cura que els sostenen. La ideologia neoliberal vol eliminar al cos, això és, eliminar la política. Els feminismes, per contra, posen els cossos vulnerables al centre. Combatre la repressió passaria, llavors, per qüestionar el subjecte dominant de drets –aquell capaç de descorporaitzar-se i separar-se de les seves condicions materials–; i omplir de pràctiques feministes els moviments antirrepressius.

Enfrontar la complexitat de la posició feminista envers el dret penal. És veritat que les lleis contra la violència de gènere o les que flexibilitzen les regles de la identitat de gènere o les que criminalitzen l'odi per raons de gènere o les que despenalitzen l'avortament són instruments disponibles per possibilitar una llibertat concreta. És veritat també que el dret no només produeix repressió sinó que també produeix possibilitats. No només produeix materialitat sinó també noves maneres de pensar. En aquests sentits molts dels avanços legislatius que permeten altres possibilitats de gènere es deuen a la lluita judicial de cossos concrets enfront de la violència i discriminació. No obstant això, seria convenient tenir en compte que els principis del dret penal són patriarcal. Històricament les dones només hem aparegut com a subjectes polítics en la categoria de «víctimes». Però els cossos precaris no som només víctimes; formem des de la nostra vulnerabilitat una poderosa xarxa de resis-

tència, Tant més es patriarcalitza el sistema de justícia criminal en basar-se únicament en la noció de la «víctima» –el bon ciutadà que sofreix un perjudici per culpa d’algú– allunyant-se de la perspectiva de l’«opressió». La violència i la il·legalitat a les quals els nostres cossos estan sotmesos no pot reduir-se a l’agregació de culpes individuals. Enfront de la individualització de les culpes; l’acció col·lectiva enfront de les estructures d’opressió. Així mateix, el recurs automàtic i acrític al dret penal podria suposar la legitimació de la justícia penal així com de les seves fronteres fundacionals –amic/enemic; raó/emoció; seguretat/caos; cos/ment. Seria la legitimació també dels actors i pràctiques repressives.

Modelar un concepte de seguretat alternatiu a la interpretació contemporània de la seguretat ja gairebé «exclusivament centrada pel discurs polític dominant com una reducció del risc a ser víctimes de la delinqüència, la qual cosa legitima l’activitat de govern» (Pitch, 2010: 22). La deconstrucció de la primacia de la «seguretat enfront dels riscos» com a pràctica clau dels llocs feministes i de contrapoder. La seguretat no com la protecció enfront dels riscos sinó com a confiança en els altres.

Bibliografia

- Arriero Ranz, F. (2011). El Movimiento Democrático de Mujeres: del antifranquismo a la movilización vecinal y feminista. *Historia, Trabajo y Sociedad*, (2), 33-62.
- Babiano Rodríguez, H. (2010). Manola Rodríguez y nuestra memoria histórica. *Puntos de Vista. Blog de Àngels M Castells*. Recuperat de <https://angelsmcastells.com/2010/09/05/manola-rodriguez-y-nuestra-memoria-historica/>
- Bourdieu, P. (2000). *La dominación masculina*. Barcelona: Anagrama.
- Butler, J. (2007). *El género en disputa. El feminismo y la subversión de la identidad*. Barcelona: Paidós Ibérica.
- Butler, J. (2010a). *Marcos de Guerra. Las Vidas Lloradas*. Barcelona: Paidós Ibérica.
- Butler, J. (2017). Prefacio. En Lorey, I., *Estado de Inseguridad. Gobernar la Precariedad* (pp. 14-18). Madrid: Traficantes de Sueños.
- Conell, R. (2016). 1000 Million Kalashnikovs: Gendered Power on a World Scale. *Debate Feminista*, 51 (2016), 3-17.

- Connell, R.W. i Messerschmidt, W. J. (2005). Hegemonic masculinity. Rethinking the concept. *Gender and Society*, 19 (6).
- De Lauretis, T. (1987). *Technologies of Gender. Essays on Theory, Film and Fiction (Theories of Representation and Difference)*. Indiana University Press.
- Estévez, J. (2015). La expansión del gobierno neoliberal: securitización, autoritarismo liberal y resistencias. En Bondia Garcia, D. (dir.); Daza, F. y Sánchez, A. (coords.), *Defender a quien defiende: leyes mordaza y criminalización de la protesta en el Estado español* (pp. 17-43). Barcelona: Icaria.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse*. Nueva York: Routledge.
- Foucault, M. (1999). *El orden del discurso*. Barcelona: Tusquets Editores. Lección inaugural en el Collège de France pronunciada el 2 de diciembre de 1970.
- García Grenzner, J. (2013). Feminismos poniendo el cuerpo frente la doctrina del shock y la misoginia institucional. *Anuario de Movimientos Sociales 2013*. Fundación Betiko.
- Hennessy, R. (2000). Setting the Terms. *Profit and Pleasure: Sexual Identities in Late Capitalism*. Nueva York: Routledge, 1-36.
- Husyma, J. (2011). What 's in an act? On securityspeech acts and little security nothings. *Security Dialogue*, 42 (4-5), 371-383.
- Iniciativa Mesoamericana de Defensoras de Derechos Humanos (IM-Defensoras) (2015). *Informe 2012-2014 de Agresiones a Defensoras de Derechos Humanos en Mesoamérica*. Recuperat de https://justassociates.org/sites/justassociates.org/files/informe_2012-2014_de_agresiones_a_defensoras_de_ddhh_en_mesoamerica.pdf
- Isin, E. F. (2002). *Being Political. Genealogies of Citizenship*. Minneapolis and Londres: University of Minnessote Press.
- Mato, M. (2015). Apuntes para pensar el género como elemento constitutivo de la represión. En Bondia Garcia, D. (dir.); Daza, F. y Sánchez, A. (coords.), *Defender a quien defiende: leyes mordaza y criminalización de la protesta en el Estado español* (pp. 67-106). Barcelona: Icaria.
- Pérez Orozco, A. (2014). *Subversión feminista de la economía. Aportes para un debate sobre el conflicto capital-vida*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- Pitch, T. (2007). *El género de la seguridad urbana*. Vitoria-Gasteiz: Emakunde. Recuperat de http://www.gazteaukera.euskadi.eus/contenidos/informacion/sare2007/es_berdingu/adjuntos/pitch.t_07_cast.pdf
- Pitch, T. (2010). *Pervasive Prevention. A Feminist Reading of the Rise of Security Society*. Burlington: Ashgate Publishing Company.

- Pitch, T. (2014). La violencia contra las mujeres y sus usos políticos. *Anales de la Cátedra de Francisco Suárez*, (48), 19-29.
- Ruiz, A. C. (2009). Cuestiones acerca de mujeres y derecho. *El Género en el Derecho*. Ensayos Críticos. Quito: Ministerio de Justicia y Derechos Humanos.
- Scott, J.W. (2000). El género como categoría útil de análisis histórico. En Lamas, M. (ed.), *El Género: la construcción cultural de la diferencia sexual* (pp. 23-56). México D.F.: PUEG, Universidad Nacional Autónoma de México.
- Segato, R.L. (2013). *La escritura en el cuerpo de las mujeres asesinadas en Ciudad Juárez. Territorio, soberanía y crímenes de segundo estado*. Buenos Aires: Tinta Limón.
- Segato, R. L. (2010). *Las estructuras elementales de la violencia. Ensayos sobre género entre la antropología, el psicoanálisis y los derechos humanos*. Buenos Aires: Prometeo Libros.
- Sharoni, S. (2008). De-Militarizing Masculinities in the Age of Empire. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft (ÖZP)*, 37 jg. H. 2, 147-164.
- Shepherd, L.J. (2010). *Gender Matters in Global Politics. A feminist introduction to international relations*. New York: Routledge.
- Wacquant, L. (2008). Ordering Insecurity: Social Polarization and the Punitive Upsurge. En Van der Linden, H. (ed.), *Radical Philosophy Review*, 11 (1), pp.9-27. The Journal of Radical Philosophy Association.
- Yoshino, K. (2010). El clóset judicial y el altar legislativo. *Derecho y sexualidades*. Buenos Aires: Librería Ediciones.
- Zafforini, E. (2009). El discurso feminista y el poder punitivo. En Ávila Santamaría, R., Salgado, J. y Valladares, L. (comp.), *El Género en el derecho. Ensayos Críticos* (pp. 321-334). Quito: Ministerio de Justicia y Derechos Humanos.

Annex

**Recull de casos
de Repressió
a Moviments
Feministes /
Moviment
de Dones de
Stop Represión
Granada**

1. La Eskalera Karacola

Construcció de l'enemiga «Transfeministes Dolentes vs Bons Veïns del Barri»

Què Espai transfeminista autònom i autogestionat amb un procés històric de lluita social: okupació en 1996, desallotjament i cessió de 2 locals en règim EMV

Quan Des de la primavera de 2013 fins a l'actualitat
2007: comencen les obres per a obtenir la llicència municipal d'activitats
2005: acord amb IVIMA per a la cessió de dos petits locals sense requisits addicionals

On Lavapiés – La Latina
Joves, grans, migrants, col·lectius culturals
Barris amenaçats per processos de gentrificació i ambdós edificis són atractius per a l'especulació

Qui Policia local de Madrid
Ajuntament de Madrid
Subdelegació del Govern
Ministeri de l'Interior

Experiència Cossos d'homes policies en espai de seguretat feminista
Intimidació, persecució implacable, insults («guarras») i ofegament econòmic

Recursos legislatius Pla de Seguretat i Convivència Ciutadana de Lavapiés
Ordenança municipal sobre contaminació acústica i tèrmica
Llei Orgànica 1/2002, reguladora del Dret d'Associació

Estratègies de repressió Presència policial constant
Requeriments constants: llibre de sòcies, estatuts, etc.
Burorrepresió: llicència d'activitats, obra, arquitecte, sancions administratives, amenaces de sanció

2. La Selecta

Construcció de l'enemiga

«Anarquistes Dolentes vs Bons Ciutadans Rurals»

Què

Cafè-laboratori de les arts i les ciències en Sierra Norte de Madrid
Impulsat per: «Projeccions indomables»
Gestionat per dones i transactivistes

Quan

A partir de juliol de 2014, dos dies abans de la Mesa Rodona «Violència policial i Drets Humans» (Mares contra la Repressió)
En agost van rebre trucades i visites de la Guàrdia Civil i per burofax els hi van comunicar rescissió del contracte

On

Buitrago de Lozoya, poble sud de la Sierra de Guadarrama

Qui

Ajuntament de Buitrago de Lozoya
Guàrdia Civil
Delegació del Govern
Ministeri de l'Interior
Centre Hípic de Buitrago

Experiència

Presència repetida de Guàrdies Civils homes en les immediacions, actitud intimidatòria (arrencar cartells), accés de la Guàrdia Civil (trucades telefòniques sense identificar-se), destrucció i inversió econòmica/emocional, extinció contracte
CBH insults: «rojias» i «bolleras»

Recursos legislatius

Llei Orgànica de Seguretat Ciutadana 1/1992
Llei Orgànica 1/2002, reguladora del Dret d'Associació
Codi Penal

Estratègies de repressió

Inspeccions de la Guàrdia Civil, 10 amenaces de sanció: 1 penal i 9 administratives, 4 de les quals de 600 a 600 mil euros
Registre, retenció, identificació i interrogatori a persones que acudeixen a participar i pressió als propietaris de l'espai

3. Escarni «Tócale el pito a Gallardón»

Construcció de l'enemiga «Feministes Dolentes vs Càrrecs Públics Decents»

Què Escarni convocat per diversos grups autònoms per a una acció estatal

Quan 16 de maig de 2013 dins d'una convocatòria de protesta contra la contrareforma del dret a l'avortament «*gallardonazo*»
Epicentre temporal de la gran onada de mobilitzacions en defensa dels drets reproductius i sexuals en l'Estat espanyol

On Carrer Génova, seu del Partit Popular
Carrers propers al domicili de Ruiz Gallardón

Qui Policia Nacional UIP
Delegació del Govern
Ministeri de l'Interior
Jutjat Penal

Experiència Ús (desproporcionat de recursos antidisturbis, aleatorietat en les indicacions i detencions, intimidació de les policies en accés a concentracions mitjançant retenció (*kettling*), representació masculina de la repressió d'alta intensitat (imatge de dos homes agredits)

Recursos legislatius Codi Penal
Llei de Protecció de la Seguretat Ciutadana 1/1992 (art. 23 c)
LO 9/1983, reguladora del Dret de Reunió (arts. 4-11)

Estratègies de repressió Abundant presència d'equips UIP, tàctica policial d'encapsulament o «*kettling*», identificacions, detencions, procés penal, administratiu-sancionador amb possibilitat de recurs per la Llei de taxes

4. «Escarni a Rouco Varela»

Construcció de l'enemiga

«Feministes Dolentes vs Bons Ciutadans Religiosos»

Què

Escarni feminista a Rouco Varela

Protesta feminista en contra de la misogínia de l'Església, protesta laica contra el seu poder polític i econòmic

Quan

6 d'octubre de 2013: 50 aniversari de la Parròquia Santos Apóstoles Felipe y Santiago, Rouco Varela per oficiar una missa commemorativa

On

Barri de La Elipa, Madrid, en les immediacions de la Parròquia, en una plaça per als vianants entre els carrers José Luís Arrese i Pablo Lafargue

Qui

Policia Nacional – UIP
Delegació del Govern
Ministeri de l'Interior

Experiència

Intimidació, amenaça de denúncia penal (art. 524), s'impedeix l'ús polític, pacífic de l'espai públic
Segregació de la plaça: retenció als cossos que protesten però no als qui circulen

Recursos legislatius

Codi Penal
Llei de Protecció de la Seguretat Ciutadana 1/1992
LO 9/1983, reguladora del Dret de Reunió

Estratègies de repressió

Tàctica policial de l'encapsulament o «kettlings», identificacions i detencions

5. Accions feministes en Manifestació Pro-vida

Construcció de l'enemiga

«Feministes Dolentes vs Bons ciutadans que defensen la vida i la família»

Què Múltiples accions feministes: *#guerrillaabortista*, grups autònoms feministes, FEMEN, entre altres

Quan 17 de novembre de 2013, en el marc d'una manifestació antiavortista de grups com *HazteOir* i *Derecho a Vivir* en Madrid

On Transcurs de la manifestació en els carrers de Madrid

Qui Delegació del Govern, Ministeri de l'Interior, Jutjats Penals i Policia Nacional UIP

Experiència Actitud arbitrària i discriminatòria de la policies, homes detenint a dones amb cossos nusos, privilegi d'un discurs sobre l'espai públic i repressió
Legitimació de la violència envers feministes

Recursos legislatius Codi Penal
Llei de Protecció de la Seguretat Ciutadana 1/1992 (poc habitual art. 23.h)

Estratègies de repressió Trasllat de persones, 27 detencions, sancions administratives que acumulen 9450 euros, processos penals i més de 25 identificacions

6. Primer Comandament de la *Célula Armada de Putas Históricas*

Construcció de l'enemiga «Anarcofeministes vs Bons Habitants de l'Espai Virtual»

Què Comunicat virtual anarcofeminista paròdic en suport a les posicions del «Coño Insumiso». Feminisme del sud de l'Estat espanyol

Quan 10 d'abril de 2014 es publica en la Xarxa el primer vídeo-comunicat

On Plataforma Audiovisual Vimeo. Difusió en Xarxes

Qui Direcció General de Policia
Brigada d'Informació Provincial de Sevilla
Ministeri de l'Interior

Experiència Actuació desproporcionada i arbitrària de la Direcció General de Policia, criminalització (terrorista) del comunicat, ús reaccionari de recursos especialitzats d'investigació del terrorisme i acusació de delictes sense proves

Recursos legislatius Codi Penal
Llei de Protecció de la Seguretat Ciutadana 1/1992
LO 9/1983, reguladora del Dret de Reunió

Estratègies de repressió Mitjans de comunicació van fer vinculació semàntica de l'anarcofeminisme amb el terrorisme, securització, unitats especialitzades com la Brigada d'Informació

7. FEMEN

Construcció de l'enemiga «Feministes Dolentes vs La protecció de l'honor de la comunitat»

Què Protesta simbòlica de Femen en el transcurs de la manifestació pro-vida de novembre de 2013
Campanya «*Aborto Sagrado*»

Quan L'acció es desenvolupa el 17 de novembre de 2013
El judici té lloc el 27 de juny de 2016

On Transcurs de la manifestació en carrers centrals de Madrid

Qui Delegació del Govern, Ministeri de l'Interior, Jutjat Penal, Policia Nacional-UIP, *Asociación Enraizados en Cristo y Sociedad*, *Asociación Española de Abogados Cristianos*

Experiència Manipulació processal i policial, «judici polític»
Criminalització del cos femení nu
Agressions amb esprais dels manifestants antiavortistes

Recursos legislatius Codi Penal
Llei de Protecció de la Seguretat Ciutadana 1/1992 (el poc habitual article 23.h)

Estratègies de repressió Denúncia i querella penal. Acusades de delictes de desordres públics, exhibicionisme, delicte contra l'exercici dels drets fonamentals, resistència a agents de l'autoritat (per provocar reaccions que puguin alterar l'ordre públic*)
Conglomerat mediàtic-ultratàctic

8. Feministes Encausades

Construcció de l'enemiga «Feministes nacionalistes vs Bisbe de Mallorca»

Què Feministes autònomes i militants de l'organització juvenil ARRAN. Acció de protesta contra el «gallardonazo» i pels drets sexuals i reproductius en l'Església de Sant Miquel. Moviment feminista dels Països Catalans

Quan L'acció es desenvolupa el 9 de febrer de 2014. Detingudxs durant 3 setmanes després de la denúncia del Bisbe. Condemna a 100 dies de treball comunitari a una persona. Judici 29/30 de setembre de 2016 (2 anys de procediment)

On Església de Sant Miquel. Ciutat de Mallorca

Qui Bisbe de Mallorca (demana 4 anys de presó)
Fiscalia (demana 1,5 anys de presó)
Secció Segona de l'Audiència Provincial de Balears
Subdelegació del Govern

Experiència Es van disculpar amb qui es trobaven a l'Església, però no es van retractar de l'acte. Persecució dissidència política. Burorrepresió Criminalització de la solidaritat. «Cap tribunal acabarà amb les nostres lluites»

Recursos legislatius Codi Penal (articles 523-524 CP)
Llei de Protecció de la Seguretat Ciutadana 1/1992

Estratègies de repressió Detencions arbitràries. 100 identificacions en les manifestacions de suport. Procés penal. Sancions administratives. Aliança Estat-Església. Disciplinament i càstig al cos rebel femení (Caça de bruixes)

9. Laura Bugalho

Construcció de l'enemiga «Feminista Dolenta vs la Mafia Gallega»

Què Activista transfeminista interseccional sindicalista independent. Treballadora per la justícia social en la *Conferencia Intersindical Gallega*. Denúncia de les trames d'explotació laboral de les persones migrants que dona origen a l'«Operación Peregrino» en què estan implicats agents policials i funcionaris

Quan La repressió d'alta intensitat comença el 18 de maig de 2009 amb un registre il·legal a casa seva
A final de mes van al seu lloc de treball i és detinguda acusada de falsificació de documents oficials

On Santiago de Compostela

Qui Policia Nacional, Fiscalia, Inspector d'Estrangeria («*Laura, por fin te cogis*»), Empreses gallegues, sindicats (absolts en «Operación Peregrino»), Tribunal Suprem (absol per no considerar-los fets delictius relacionats amb l'estrangeria)

Experiència Violació del secret de comunicacions, tracte despectiu en comissaria, agressions verbals, abús de poder, dilacions indegudes. Ha continuat sofrint repressió de menor intensitat. Condiició amb el seu procés de «transgeneració»

Recursos legislatius Codi Penal

Estratègies de repressió Registre domiciliari
Intervenció de les comunicacions
Detenció i trasllat a comissaria
Intimidació

10. Escarni estudiantil Anti-homofòbia

Construcció de l'enemiga

«Dissidents sexuals vs Violència de la Universitat»

Què 70 Alumnxs de la Universitat de Santiago a un professor al final d'una classe per recordar la reivindicació estudiantil
Va ser reincorporat després d'una expulsió per comentaris homòfobs a partir de les denúncies dels alumnxs recullen firmes
S'uneixen les àrees de LGTBI de PSOE i UI

Quan Els comentaris homòfobs són denunciats en març de 2013
En el curs 2014/2015 el professor és reincorporat a la plantilla de la Universitat incomplint el compromís amb l'alumnat

On Universitat de Santiago de Compostela

Qui Secretaria General, Universitat de Santiago de Compostela
Professors/es de la Universitat
Fiscalia (demana 5 mesos de presó per desordres públics)
Jutjats Penals

Experiència «L'homosexualitat és una alteració congènita o un vici»
No eren comentaris aïllats sinó estesos en les seves classes –i en la política de la universitat–
Les 3 persones imputades són de les més actives políticament

Recursos legislatius Codi Penal
Llei de Protecció de la Seguretat Ciutadana 1/1992

Estratègies de repressió Repressió del moviment estudiantil
Protecció del status quo universitari
Estructures homòfobes de la universitat
Citacions judicials
Procés penal

11. Cas Bershka

Construcció de l'enemiga

«Feministes revolucionàries vs Bons consumidors urbans»

Què L'assemblea feminista revolucionària de Tarragona, Cau Lluces, organitza una performance pels carrers de Tarragona per denunciar la pressió estètica estructural, la indústria de la imatge i l'objectivació del cos femení. L'acció davant el Bershka es converteix en dantesca amb l'aparició de la Guàrdia Urbana

Quan L'acció es desenvolupa el 7 de gener de 2009
Després de 7 anys de procés el judici es va celebrar el 9/10/2016

On Carrers de Tarragona

Qui Guàrdia Urbana
Jutjats Penals
Fiscalia
Ajuntament de Barcelona

Experiència Apareixen els cotxes de la Guàrdia Urbana, requisen el megàfon, aturen l'acte «Denunciadxs per les lesions que van patir»

Recursos legislatius Codi Penal (desordres públics i atemptat contra l'autoritat)

Estratègies de pressió Intimidació, maltractes, vexacions
Confisquen la prova del telèfon a una de les persones agredides per la Guàrdia Urbana
Muntatge policial
Dilacions indègudes

12. Santo Chumino Rebelde

Construcció de l'enemiga

«Bruixes Feministes vs Integritat de Sentiments Religiosos»

Què Performance lúdica pels drets sexuals-reproductius de les dones, contra la ingerència de l'Església en els cossos de les dones, contra el «*gallardonazo*». Processionar un «*coño*» pels carrers de Màlaga, durant una manifestació del dia 8 de març. «*Ni en el nombre del padre ni el nombre del hijo sino en el de nuestro santísimo Coño Insumiso*»

Quan El 8 de març de 2013
Es dicta interlocutòria de procediment abreujat el 25 de maig de 2016 (just al mateix temps que en Sevilla s'arxiva el caso del «*Coño Insumiso*»)

On Transcurs de la manifestació en els carrers de Màlaga

Qui Audiència Provincial de Màlaga, Jutjat d'Instrucció número 11, Fiscalia, *Asociación de Abogados Cristianos*, Església i Mitjans de comunicació

Experiència S'obre procediment judicial contra Elisa Mandilla, que es va presentar a les municipals amb el número 6 de *Málaga Ahora*, Criminalització del cos i sexualitat de les dones. Repressió judicial del dret a la lliure expressió i manifestació
S'utilitzen tipus penals de l'Edat Mitjana

Recursos legislatius Codi Penal (article 525 CP)

Estratègies de repressió Criminalització mediàtiques («*feminazis*»)
Prevaricació judicial
Aliança Poder Judicial/Grups Ultracatòlics

[] DEFENDER
A QUIEN **DEFIENDE**

